

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

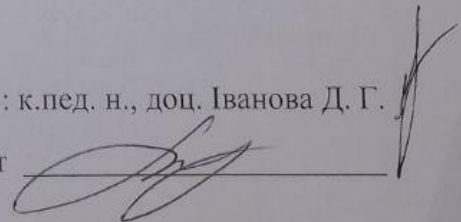
**ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня «магістр»
спеціальності: 012 Дошкільна освіта
освітньої програми: Дошкільна освіта.
Альтернативна дошкільна освіта

Пухкан Вікторії Вікторівни

Керівник : к.пед. н., доц. Іванова Д. Г.

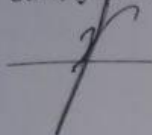
Рецензент

Ізмаїл – 2024

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
протокол № 7 від «10» січня 2024р.

Завідувач кафедри

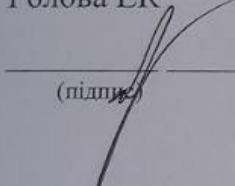
 Іванова Д.Г.

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК

«13» січня 2024 р.

Оцінка 950. Відмінно
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

 Іванова Д.Г.
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Характеристика творчої уяви як психічного процесу в психолого- педагогічній літературі	8
1.2. Особливості розвитку творчої уяви дітей в ЗДО сучасного типу	16
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ В ЗДО З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДОШКІЛЬНЯТ.....	21
2.1. Психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку	21
2.2. Методичні рекомендації з організації занять з розвитку творчої уяви дошкільнят: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією.....	28
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	41
3.1. Моніторинг стану розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку	41
3.2. Розробка та впровадження комплексу занять спрямованого на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку	50
3.3. Аналіз та узагальнення повторного моніторингу стану розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку: контрольний етап	57
Висновки до розділу 3.....	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ДОДАТКИ	73
---------------	----

ВСТУП

У сучасному світі, наповненому регулярними суспільними, технічними і соціально-політичними перетвореннями, необхідно мати здатність оперативно і нестандартно вирішувати виникаючі життєві проблеми. Саме тому актуальним завданням, що стоїть перед системою освіти на сьогоднішній день, виступає формування творчо активної особистості. Творча уява спрямована на самостійне створення нових оригінальних предметів і явищ. Фантастичні образи, які виникають у дитячій уяві, нерідко знаходять втілення в художній, технічній і науковій творчості. Саме тому, необхідно якомога раніше закласти основу для розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління, що дозволить дитині мислити масштабно і показувати більш високі результати на наступному ступені освіти. Творча уява так само є умовою активного перетворення наявних у дітей знань, сприяє саморозвитку особистості, а значить, в значній мірі визначає ефективність навчально-виховної діяльності.

Так, концептуальну основу проблеми розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку подають у своїх дослідженнях такі психологи, як Л.А. Венгер, С.І. Волощук, М.В. Вовчик-Блакитна, О.М. Дяченко, О.В. Запорожець, Г.С. Костюк, С.Л. Кисельова, С.Є. Кулачківська, І.А. Медведєва, В.С. Нургалаєв, М.М. Поддьяков, І.Г. Тітов.

На особливому значенні періоду дошкільного дитинства для розвитку уяви як властивості творчої особисті наголошується у фундаментальних дослідженнях класиків вітчизняної психології Л.С. Виготського, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна, Г.С. Костюка, В.Т. Кудрявцева, О.М. Леонтьєва, О.В. Моляко, Д.Ф. Ніколенка, Ф.І. Фрадкіна та ін.

Однак, не дивлячись на підвищення уваги до питань розвитку творчого потенціалу дітей і зокрема, розвитку творчої уяви як її основи, слід зазначити, що в основному достатньо повно розроблені психологічні аспекти

творчості, педагогічні ж основи цього процесу представлені недостатньо детально.

Актуальність направлення дослідження й зумовила наш вибір теми кваліфікаційної роботи **«Особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку»**.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні науково-теоретичних, методичних та практичних особливостей, які сприятимуть ефективності розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку в сучасному ЗДО.

Об'єктом дослідження є творча уява дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження є особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукових джерел охарактеризувати творчу уяву як психічний процес.

2. Обґрунтувати особливості розвитку творчої уяви дітей в ЗДО сучасного типу.

3. Визначити психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку.

4. Описати методичні рекомендації з організації занять з розвитку творчої уяви дошкільнят, а саме: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією

5. Провести моніторинг стану розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.

6. Розробити та впровадити комплекс занять спрямований на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел; педагогічні спостереження, бесіди, аналіз, узагальнення результатів дослідження.

Наукова новизна полягає в тому, що визначені наукові засади розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що обґрунтовані теоретичні основи уяви як психолого-педагогічного процесу.

Практична значення одержаних результатів дослідження полягає в збагаченні методологічних засад організації занять в ЗДО з розвитку творчої уяви дошкільнят: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією.

Апробація результатів курсової роботи представлена у публікації:

1. Пухкан В. Теоретичні особливості процесу розвитку творчої уяви дітей в умовах сучасного ЗДО. *Збірник наукових праць за матеріалами III Міжвузівської науково-практичної конференції «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій»*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2023. 102 с. С.68-72

2. Пухкан В. Методологічні засади організації занять в ЗДО з розвитку творчої уяви дошкільнят: *занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією*. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента»*. Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2023. 382 с. С. 130-133

Структура кваліфікаційної роботи представлена вступом, 3 розділами, висновками до кожного розділу, загальними висновками, списком використаних джерел, додатки. Обсяг роботи налічує 81 сторінок.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

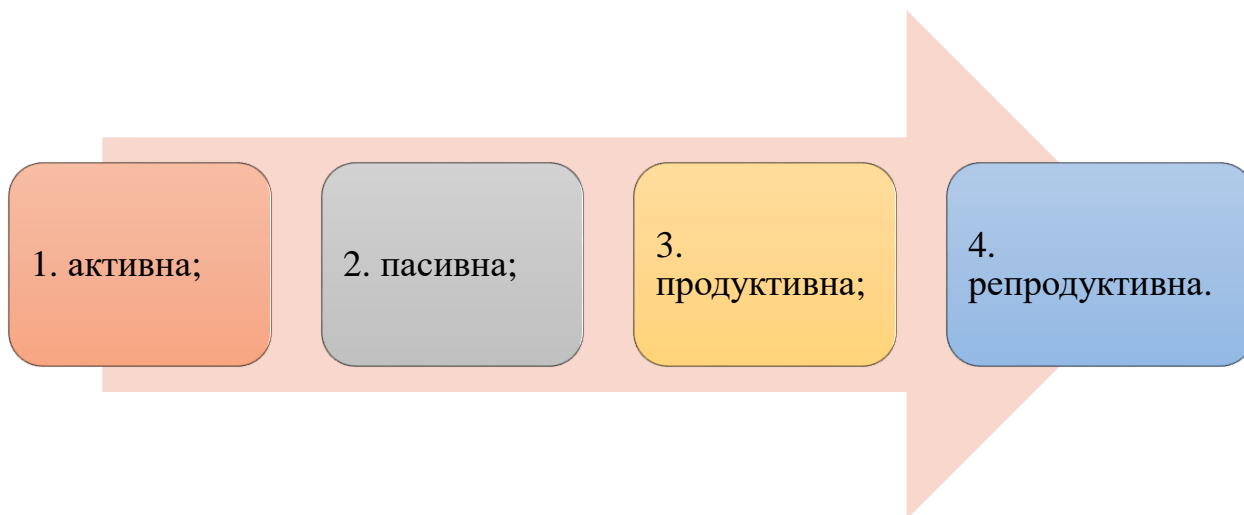
1.1. Характеристика творчої уяви як психічного процесу в психолого-педагогічній літературі

Сьогодні, освіта хоче отримати все більше і більше обдарованих дітей, і підвищення творчої обдарованості ставиться головним завданням у відділі освіти. При цьому розробляються спеціальні освітні технології, які дозволяють вловлювати і розвивати творчий потенціал в кожній дитині.

Уява в психології розглядається як одна з форм відображуваної діяльності свідомості. Але так як всі пізнавальні процеси мають властивість відображати характер, то необхідно точно визначити що характерне даному типу уяви. Таким чином, уява орієнтується в імовірнісній, проектованій середовищі. Це дозволяє знаходити безліч варіантів вирішення будь-якої ситуації, що стає можливим за рахунок багаторазового переструктурування існуючого досвіду [5, с. 19].

Уява може функціонувати на різних рівнях. Різниця їх визначається, перш за все, тим, наскільки активно, свідомо ставиться людина до цього процесу.

Уява може бути 4 основних видів [12, с. 20]:

Малюнок 1.1. Класифікація видів уяви

Уява є одним з найважливіших процесів, що сприяють досягненню сутності природи речей. Такі психологи, як Л. Виготський, А. Петровський, С. Рубінштейн розрізняють два види уяви: відтворюючу і творчу. Вони найтіснішим чином пов'язані між собою. Показником відмінності виступають продукти діяльності. Продукти діяльності відтворюючої уяви нові в досвіді однієї людини, так як створення образів відбувається на основі їх словесного опису або візуальної зовнішньої опори. Такою опорою може служити креслення або схема. Продукти діяльності творчої уяви не мають аналога в незалежній дійсності, вони є і об'єктивно новими [19, с. 112].

За висловом С. Рубінштейна, важливою особливістю уяви є певний відхід від дійсності. В цьому випадку на основі окремої ознаки реальності будується новий образ, замість того щоб просто реконструюватися і перебудуватися на наявних уявленнях. У наукових працях з психології все ще вивчається, який же вплив уяви як процес на пізнання [5, с. 19].

Таким чином, якщо акцент робиться на відмінності уяви і мислення, то це веде до заперечення взаємного зв'язку цих процесів. Уява в подібній інтерпретації розглядається як вельми самостійний процес, який не залежить від інших психічних функцій. Таку точку зору розглядали С. Владичко, Т. Рібо та ін [19, с. 113].

З іншої точки зору, коли акцентується увага на подібності уяви і мислення, і схожість доводиться до рівності. При цьому уява втрачає всяку своєрідність і зводиться до мислення.

Над такою точкою зору працювали А. Брушлинський, В. Вундт і О. Тихомиров [35, с. 56].

Багато вчених і психологів вважають, що всі процеси невід'ємні від пізнавальної діяльності. Тому якщо нас позбавити уяви, то ми не зможемо далі рухатися і розвиватися, ми не зможемо конструктивно мислити, що в нашому сучасному світі це дуже важливо.

Як наголошується в багатьох дослідженнях і працях вчених, творча діяльність дітей, в тому числі і творча уява, вимагає особливого підходу і спеціальної роботи. Тому дану від природи здатність до творчої діяльності потрібно грамотно розвивати, і тільки цілеспрямоване навчання дасть можливість забезпечення високого рівня розвитку закладених здібностей до творчої уяви. Про це говорили у своїх працях М. Скаткін і С. Шацький [35, с. 61].

Дитина, як суб'єкт діяльності, не тільки спостерігає і пізнає світ, а й змінює його, перетворює по своєму і створює щось нове. Але для того, щоб втілювати всі ці перетворення в зовнішньому світі, дитині необхідно вміти здійснювати це в думках. Саме це і забезпечує уяву, так як воно виникає з потреби людини передбачити, пояснити, заглянути в майбутнє, щоб якимось вплинути на неї.

Якщо взяти за основу вивчені раніше праці з розвитку дитячої творчості та уяви, то можна виділити основні поняття, в цілому творчості та уяви.

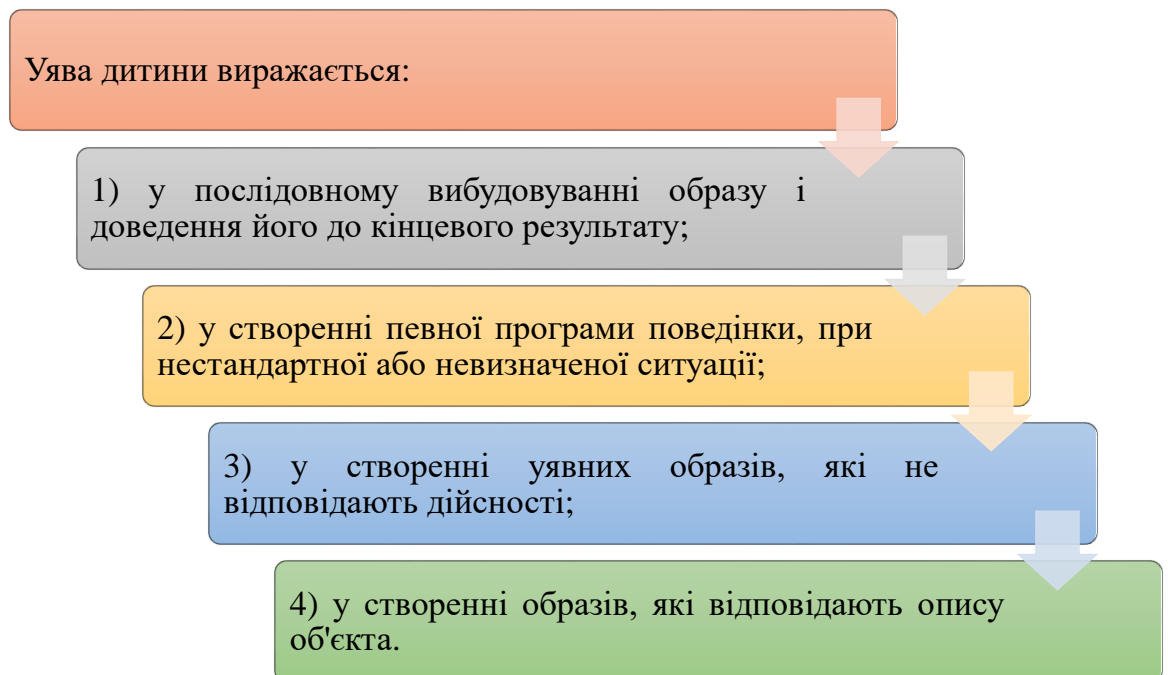
Творчість може визначатися як свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, яка спрямована на пізнання дійсності, в процесі якої створюються нові і оригінальні, які ніколи раніше не існували предмети, що вдосконалюють матеріальну і духовне життя суспільства.

«Творчість – це такий вид діяльності, при якому створюється щось нове, того чого раніше не було, або ж удосконалюється вже зроблене, стає набагато зручніше, стає двигуном прогресу. Тому творчість притаманна абсолютно всім сферам, будь то наука або політика» [43, с. 76].

Творча уява являє собою створення нових образів без опори на вже готовий опис або будь-яке умовне зображення, так як творча уява полягає в самостійному створенні нових образів.

Важливо ще відзначити, що поняття фантазії більше застосовується до дітей, а ось уява це вже сформований психічний процес дорослої особистості.

Уява це психічний процес, що полягає в здатності створення нових уявлень і думок на основі наявного досвіду, здатність представляти вигаданий або реально існуючий образ утримуючи його в свідомості.

Малюнок 1.2. Характеристики вираження уяви

Можливо, необхідно позначити уяву в більш вузькому значенні, який розкриває С. Рубінштейн: «уява – це відліт від минулого досвіду, це перетворення дійсного і породження на цій основі нових образів, які є

продуктами творчої діяльності і прообразами для неї» [23, с. 73]. І разом з тим, образи, створені в уяві, завжди спираються на реальні образи сприйняття і пам'яті, зазначає Л. Виготський: «...зв'язок уяви з дійсністю полягає в тому, що кожне створення уяви завжди будується з елементів, взятих з дійсності і містяться в попередньому досвіді людини». Однак, в новому образі ці елементи перетворені, змінені, з'єднані в незвичайних поєднаннях [34, с. 68].

Уява допомагає дитині в самореалізації. Допомагає їй набратися сміливості, впевненості в собі, знайти потрібний підхід і організувати себе. Прокручуючи у себе в голові вибудовані ситуації, дитина може їх аналізувати, порівнювати, як вона би вчинила в цій чи іншій ситуації, або ж порівняти свою поведінку з поведінку іншої людини [2, с. 64].

Тому уява може виконувати ряд специфічних функцій абсолютно різних за своєю структурою. І механізм такої уяви полягає в тому, щоб створювати такі форми поведінки, які раніше в житті людини не зустрічалися, тому, коли людина діє, уява функціонує і сама підлаштовується під певну ситуацію, якщо ж людина припиняє свою діяльність, то і уява згасає.

Функції уяви	Характеристика
Пізнавальна функція	Іншими словами, щоб людина зрозуміла якийсь процес або явище, який їй ніколи раніше не зустрічався, потрібно щоб опис цього процесу або явища був структурований і збудований в закономірній послідовності, і бажано щоб під опис підходили елементи, які вже були в практиці людини, що залишилися у неї в пам'яті і в образах. Ця функція безпосередньо пов'язана з процесами мислення.
Емоційна	Вона полягає в тому, що будь-яка емоція має своє

функція	<p>певне, не тільки зовнішнє, а й внутрішнє вираження, і, отже, фантазія (Л. Виготський ототожнює поняття фантазії і уяви) є тим апаратом, який безпосередньо здійснює роботу наших емоцій.</p> <p>Друга функція полягає в тому, щоб регулювати емоційний стан людини. Це свого роду заміщення реальної незадоволеності будь-якої потреби на уявну.</p>
Виховна функція	<p>Її роль полягає в створенні такого комфортного середовища, в якому би людина змогла розвивати свої природні здібності. Найкраще ця функція проявляється в дитинстві у формі гри.</p> <p>Її роль – організувати повсякденну поведінку дитини в таких формах, щоб вона могла розвиватися для майбутнього.</p>

Можна сказати, що індивідуальні особливості уяви найбільш яскраво проявляються у творчій діяльності, тому в такій діяльності уяву ставиться нарівні з мисленням. І найбільш важливо щоб для творчої уяви були створені комфортні умови, в яких могла б проявитися свобода дій [2, с. 64].

Вченими доведено, що уява тісним чином пов'язане з такими психічними процесами як: пам'ять, мислення, увага, сприйняття, які обслуговують навчальну діяльність. Тому навчальна діяльність не може обходитися без уяви, так як вона здатна створювати нові образи з уже наявного досвіду інших людей. Таким чином, дитина вчиться створювати нові образи з уже наявного у неї досвіду, заміщати будь-які реальні предмети і явища на вигадані [34, с. 69].

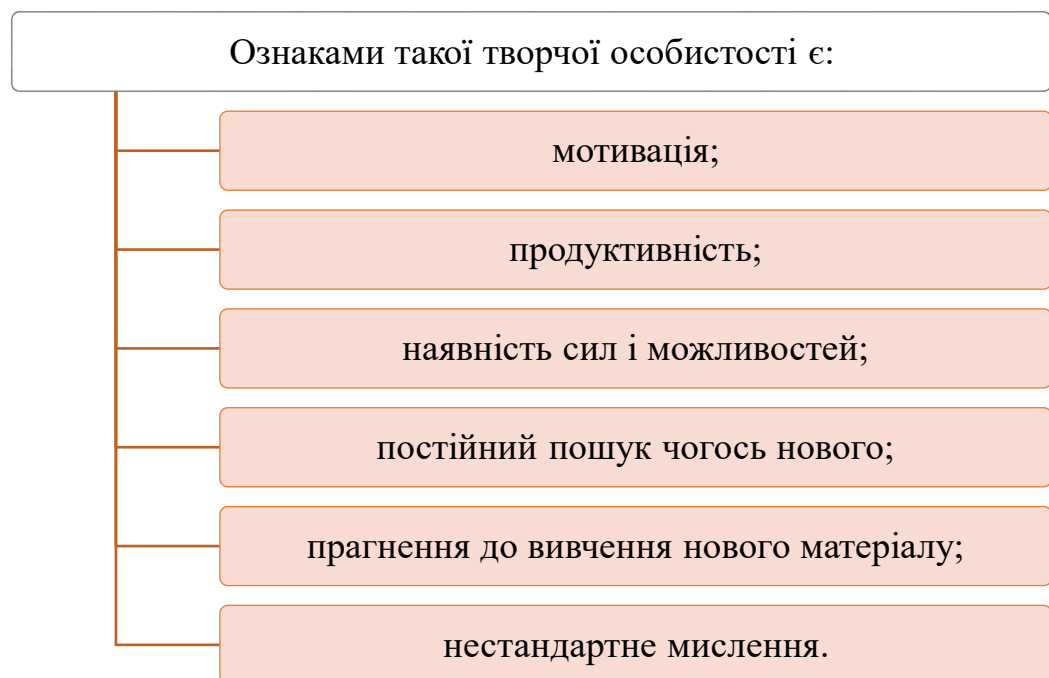
Поява творчого пошуку можна уявити за такими ознаками:

- реконструктивна творчість;
- комбінаторна творчість;
- творчість за аналогією [8, с. 223].

У психолого-педагогічній літературі неоднозначно визначається проблема розвитку творчої уяви.

З одного боку творчість є тією характеристикою діяльності, яка служить двигуном прогресу, розвиває діяльність, удосконалює її і виводить на новий рівень. Але умовою цієї діяльності виступає процес пізнання, при якому спочатку потрібно накопичити необхідну інформацію про предмет, якому належить зміна.

Основною метою творчої діяльності є мотивація дитини на участь в різних шкільних заходах і додаткових художньо-творчих заняттях. Таким чином, формується творча особистість [7, с. 67].

Малюнок 1.3. Ознаки творчої особистості

З іншого боку, проблема сягає корінням у психологію. Творчість розглядається як механізм розвитку діяльності, і неодноразово піднімалося питання про виведення творчої діяльності дитини за рамки освітньо-виховних стандартів.

Це знеособлює і формалізує навчально-виховний процес. В якості методологічної основи обрані системний і особистісно-діяльнісний підхід, що відповідає сучасним смисловим позиціям освіти. Переоцінка педагогом

шаблонних трактувань процесу навчання головним чином як повідомлення знань, формування умінь, навичок і дозволяє враховувати суб'єктивно-творчий досвід, ідивідуально-психологічні особливості дітей, розглядати спільно, не розділяючи різноманітні види творчих завдань і методи їх виконання, визначити співвідношення видів творчої діяльності в навчально-виховному процесі, яке забезпечувало б ефективність розвитку креативних здібностей дітей [7, с. 67].

Неодноразово робилася спроба по виділенню основних складових творчості. Вдалося виділити кілька напрямків які відповідають за інтелектуальну спрямованість, спостережливість і тязі до нових знань і відкриттів.

Творча особистість – це та особистість, яка готова безперервно вдосконалюватися і відкривати нове [34, с. 70].

Основні складові творчої особистості:

1. орієнтація особистості на творче самовираження, яке призведе до суспільно значимого результату;
2. сукупність знань, умінь і навичок, як інтелектуальних так і практичних, і здатність їх застосування в різних ситуаціях;
3. ті риси характеру, які необхідні для емоційної стійкості і подолання труднощів [10, с. 211].

Отже, щоб розібратися в природі творчості необхідно багато часу і знань, так як вона різноманітна і суперечлива. Але більшість дослідників вважають, що творчість притаманне тільки людині, вона є її специфічною рисою і характеризує її сутність.

Таким чином, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з питання творчої уяви дітей, можна сказати, що уява є невід'ємною частиною творчої діяльності і є одним з найважливіших факторів у розвитку високо ерудованої особистості.

1.2. Особливості розвитку творчої уяви дітей в ЗДО сучасного типу

Уява – це процес створення образу об'єкта, ситуації шляхом реструктуризації існуючих уявлень. Образи уяви не завжди відповідають дійсності в них є елементи фантастики. Творча уява – це здатність людини створювати нові образи шляхом обробки розумових компонентів, набутих в попередньому досвіді [34, с. 70].

Творча уява не може бути сформована сама по собі: вона розвивається протягом життя дитини і залежить від умов її життя, виховання та отриманих вражень, від якості психічних станів [10, с. 211], спеціально організовані умови найбільшою мірою можуть сприяти розвитку творчої фантазії дитини.

Творча уява забезпечує формування нового образу і предметів [10, с. 211]. Питання про розвиток творчої уяви в зарубіжній і вітчизняній психології розглядалися з різної точки зору

Стрімкий розвиток сили уяви в дошкільному віці може бути результатом раннього пробудження і формування особливих індивідуальних рис і навичок. Діти мають особливі прояви, відмінні від інших, в плані продуктів уяви. Такі особливі риси залежать крім усього іншого і від навколишнього середовища, обстановки в сім'ї, ступеня свободи прояву і рівня розвитку дитини.

Творча уява дітей представляється досить складним процесом і залежить від безлічі аспектів. Прояви і безпосередньо процес творчої уяви має відмінності від подібного процесу у дорослих, оскільки в ході різних періодів життєдіяльності навколишня реальність сприймається абсолютно неоднаково [23, с. 67].

Творча уява може бути обумовлено рядом аспектів:

- вік (чим молодший, тим менш усвідомлений);
- ступінь розвитку інтелекту і особливі риси розвитку (наявність відхилень або психофізичні розлади);
- особливі риси індивідуальності (рівень стійкості до зовнішніх впливів, усвідомленість мотивів діяльності, ступінь спрямованості активності, власна оцінка, особливі риси і характер комунікації, оцінка власної самореалізації, особливості характеру і тип темпераменту);
- рівень розробленості порядку навчання і процесу виховної діяльності.

Потенціал творчої уяви закладений майже у кожної дитини дошкільного віку, при цьому все ж воно не може бути розвинене виключно самостійно. Адже для відповідного розвитку творчої натури передбачається наявність сприятливих умов і певної підготовчої ґрунту [23, с. 68].

По-перше, необхідно підкреслити особливу роль батьківського виховання, адже вони сприяють послідовному накопиченню життєвого досвіду і направляють дитину до довільного народження якихось творчих образів і картин. В рамках дошкільного віку дитина використовує весь свій потенціал творчої уяви самостійно, надаючи максимально індивідуальний характер своєму творчому процесу, маючи в запасі суто свій особистий досвід і наявні на даний момент відчуття.

По-друге, особливе значення належить і фізичному розвитку дитини. Наприклад, послідовному накопиченню досвіду сприяють такі види активності як спортивна гімнастика, плавання та інша спортивна діяльність. Подібні заняття закладають потенціал для правильного формування уяви і повноцінного розкриття творчого таланту.

По-третє, відповідне навколишнє середовище може стимулювати розвиток творчих якостей дитини. Особливо важливо оточити дитину переважно тими іграми, діяльністю і суб'єктами комунікації, які в якійсь мірі випереджають власний розвиток дитини. Даний факт буде підштовхувати їх до прискорених темпів залучення до навколишніх умов, інтенсивного освоєння нових навичок і знань.

По-четверте, не можна не відзначити і наявність повної свободи творчості без будь-яких рамок. Важливо дати дитині повноцінний вибір виду творчої активності, надати можливість чергувати заняття і самостійно вирішувати, скільки триватиме дана діяльність. Іншими словами, потрібно сформувати максимально доступну і сприятливу атмосферу творчості, при цьому особливу увагу потрібно звернути на стан дитини (важливо уникати перевтоми). Крім того, процес повинен бути переважно позитивно забарвленим, творчість не повинно стати причиною негативних емоцій [10, с. 212].

По-п'яте, особливо важливо оточити дитину комфортними домашніми психологічними умовами, це означає, що дошкільник повинен відчувати почуття захищеності, спокою і взаємодопомоги в ході творчого процесу. Батьки повинні зробити все можливе для створення подібної позитивної атмосфери, незважаючи на життєві проблеми і негаразди. При цьому дошкільнику важливо мати достатньо вільного простору і часу для самовираження через творчість. Певні побоювання викликають ті ситуації, коли розклад дитини повністю завантажено, у нього не залишається часу і простору для вільних думок. Адже саме в ті моменти, коли дитині нічого робити, або їй нудно або у неї немає ніяких зовнішніх завдань, можуть проявитися її творчі пориви і прагнення. У той же час ні в якому разі не варто критикувати ранні роботи дитини, слід терпляче і грамотно ставитися до творчих проявів і допомагати в ході можливих творчих невдач.

Г.С. Костюк та В.Т. Кудрявцев у своїх роботах вважають, що розвитку творчої уяви сприяють такі види діяльності як: музично-ритмічна,

театралізована, музично-ігрова, образотворча діяльність, художньо-мовленнєва, теорія рішення зображувальних завдань. Уява безпосередньо залежить від багатства і різноманітності попереднього особистого досвіду людини. Тому розширення, збагачення і уточнення дитячого досвіду, набутого в процесі безпосереднього сприйняття дійсності, має велике значення для розвитку уяви дошкільнят [23].

Отже, узагальнюючи вищенаведене, ми можемо виділити ряд найбільш ефективних інструментів розвитку творчої уяви в умовах сучасного ЗДО [23, с. 53]:

1. Розширення життєвого досвіду.

- З ростом обсягів знань дитини і спектру доступних їй емоцій зростає і потенціал творчої уяви, креативності та фантазії.

2. Читання

- Читання сприяє значному розвитку творчого потенціалу, адже саме перетворення тексту в картинку і образи стає способом розвитку фантазії дитини.

3. Створення власних історій.

- Коли дитина своїми силами створює нову реальність і передає її через розповідь або казку, проявляються можливі таланти творчого уявлення.

4. Малювання.

- Відображення створених в голові дитини образів та історій за допомогою зображувального мистецтва дає можливість досить сильної активації творчої уяви, а також стимулює активність абстрактного мислення.

Малюнок 1.4. Інструменти розвитку творчої уяви в умовах сучасного ЗДО

Таким чином, в психології та педагогіки зростає інтерес до проблем творчості, а через неї і до уяви як невід'ємного компоненту будь-якої форми творчої діяльності. Уява дитини дошкільного віку проходить певний шлях: від репродуктивного в молодшому дошкільному віці до творчого – в старшому дошкільному віці. Розвиток творчої уяви в старшому дошкільному віці, перебуваючи в тісному зв'язку з іншими психічними процесами, сприяє розвитку інших пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять і мислення).

Висновки до розділу 1.

На основі аналізу наукових джерел охарактеризована творча уява як психічний процес. Уява в психології розглядається як одна з форм відображуваної діяльності свідомості. Уява – це процес створення образу об'єкта, ситуації шляхом реструктуризації існуючих уявлень.

Творча уява – це здатність людини створювати нові образи шляхом обробки розумових компонентів, набутих в попередньому досвіді.

Обґрунтовано особливості розвитку творчої уяви дітей в ЗДО сучасного типу. Розвиток творчої уяви в старшому дошкільному віці, перебуваючи в тісному зв'язку з іншими психічними процесами, сприяє розвитку інших пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять і мислення).

Для відповідного розвитку творчої натури передбачається наявність певного підготовчого ґрунту, а саме: по-перше, необхідно підкреслити особливу роль батьківського виховання, адже вони сприяють послідовному накопиченню життєвого досвіду і направляють дитину до довільного народження якихось творчих образів і картин; по-друге, особливе значення належить і фізичному розвитку дитини; по-третє, відповідне навколишнє середовище може стимулювати розвиток творчих якостей дитини; по-четверте, потрібно сформулювати максимально доступну і сприятливу

атмосферу творчості, при цьому особливу увагу потрібно звернути на стан дитини (важливо уникати перевтоми); по-п'яте, особливо важливо оточити дитину комфортними домашніми психологічними умовами, це означає, що дошкільник повинен відчувати почуття захищеності, спокою і взаємодопомоги в ході творчого процесу.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ В ЗДО З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДОШКІЛЬНЯТ

2.1. Психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку

У дошкільному віці діти дуже допитливі, вони проявляють цю якість в повній мірі в пізнанні навколишнього світу. Переробляють величезну масу інформації яка надходить із зовнішнього світу, творчо переосмислюють її, створюючи продукти своєї творчої діяльності на основі уяви і фантазії.

Творча діяльність дитини дошкільного віку передбачає об'єднання відомих дій у знову освоєні операції з отриманням нового творчого продукту. Під творчою діяльністю ми розуміємо таку діяльність, в результаті якої з'являється новий продукт. Такі дослідники у галузі дошкільної педагогіки як Н. Сакуліна, А. Усова і деякі інші характеризували творчість двома показниками – виникненням нового продукту і його суспільною цінністю. В деякій мірі цим критеріям відповідає і дитяча творчість [17, с. 81].

Як ми вже згадували, основою виникнення творчих задумів у дітей дошкільного віку є навколишній світ, природа, люди навколо, предмети навколо дитини. Дослідниками дитячої творчості Л. Виготським, Г.

Лабунської і іншими підкреслювалася реалістична основа виникнення дитячої творчості. Навколишній світ відбивається в першу чергу в його образотворчої діяльності. Цей етап появи задуму характерний для творчої діяльності дітей дошкільного віку і розвиток він отримує в процесі виконання діяльності. А ця діяльність для дитини цього віку є як частина гри, коли важливіше сам процес гри – діяльності. Про схожість творчої діяльності з грою писав ще Л. Виготський. Дитина відчуває непереборну часом потребу розповісти про всі свої враження, про всі переживання за допомогою образотворчого мистецтва. Тільки пізніше дитина починає співвідносити свої задуми з необхідністю зробити свою творчість зрозумілим оточуючим людям. У процесі навчання за допомогою педагога діти вчаться виношувати свій художній задум [17, с. 82].

Образотворча діяльність дорослих відрізняється від дитячої. Процес творчості починається з достатнього тривалого періоду накопичення вражень про навколишній світ. Це період сприйняття, спостереження, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Особисте ставлення до світу – невідмінна умова творчого процесу. Таким чином, навколишній світ і діяльність людини служить джерелом ідей і задумів. Перерахуємо етапи зрілої творчої образотворчої діяльності [18, с. 153]:

1. Поява задуму. Внутрішнє уявлення результату роботи, деяких способів її втілення
2. «Виношування задуму», тобто подальша розробка змісту, пошук художньої форми. Відбувається інтенсивна робота уяви
3. «Виконання, реалізація задуму», активна робота уяви, коли уявлення уточнюється, доповнюється, збагачується, деталізується.
4. Остаточна оцінка отриманого результату і його доопрацювання, якщо в тому є необхідність.

У дошкільному віці творчий процес відрізняється від дорослого. Наприклад, етапи розвитку і виконання задуму відбувається одночасно. Цей етап дитина, як правило, супроводжує промовою. У творчій діяльності

дитини етап завершення роботи не пов'язаний з доопрацюванням образу [18, с. 153].

Таким чином, у творчій діяльності дітей дошкільного віку присутні всі етапи творчої діяльності, але вони швидко протікають і зливаються, наприклад етапи виношування і реалізації задуму.

Необхідно враховувати особливості дитячої образотворчої діяльності, розвиваючи послідовність і своєрідність етапів творчого процесу. Компонентами дитячої творчості є активність, самостійність, ініціатива, уява.

Творчий характер активності дитини в образотворчій діяльності проявляється в прагненні повно і до кінця реалізувати свій задум.

Самостійність в образотворчій діяльності проявляється в умінні переносити навички з одних умов в інші, в умінні пошуку нових способів і прийомів створення виразного образу.

Ініціативу можна побачити там, де дитина розширює межі змісту свого малюнка, де спирається на свій особистий досвід. У своїй творчості дитина слідує своїм задумом, фантазує. В процесі малювання у дитини виникає ставлення до зображення, а потім і емоційно-оціночне сприйняття. В процесі художньої творчості у дитини активно працює уява. Саме воно і є основою для реалізації дитиною задуму свого твору [19, с. 113].

І саме в дошкільному віці активізується функція уяви. Спочатку це відтворююча уява, а потім творча.

Свідомий період розвитку уяви і фантазії у дітей настає у віці від 5 до 15 років. І старший дошкільний вік це початок розвитку творчості у дітей.

Таким чином, стає очевидним, що в старшому дошкільному віці відкриваються прекрасні можливості для розвитку уяви. І творчий потенціал дорослої людини у багато залежить від того, наскільки були використані ці можливості.

Особливий інтерес для теорії і практики розвитку дитячої творчості представляють психологічні дослідження, в яких вивчаються механізми творчості, затверджується наявність творчості у дітей, присутня можливість

цілеспрямованого формування цих механізмів. О. Кравцовою були проведені дослідження, присвячені вивченню розвитку уяви з розвитком особистості в грі та інших видах діяльності. У роботах О. Дяченко, які присвячені вивченню уяви, осмислюється специфіка дитячої образотворчої творчості. Творчість тут розглядається, як одна з універсальних творчих здібностей. За своїми об'єктивними можливостями дитяча образотворча діяльність носить творчий характер [18, с. 160].

Процес творчого розвитку людини безперервний. Але для повноцінної реалізації потенціалу важливо створити необхідні *умови*. І для цього необхідно враховувати сенситивні періоди розвитку творчості, знати зміст творчості.

Одним з основних умов розвитку творчої особистості дошкільника є *комплексний підхід до вирішення цього питання*. Завдання педагога зробити саме життя і все що роблять діти творчістю. Моделювати для дітей такі ситуації і художньої, і пізнавальної моральної творчості.

Іншим важливим умовою прояви творчості в художній діяльності дітей старшого дошкільного віку є, в даному випадку – *організація цікавою змістовного життя дитини в ЗДО і в сім'ї дитини*. Насичення життя дитини яскравими враженнями, створення емоційного та інтелектуального досвіду, що потім послужить родючим ґрунтом для виникнення задумів для майбутніх творчих робіт дитини. При правильній взаємодії дорослих і дітей, дитина проникає в суть мистецтва, вчиться «читати» зображально-виразні засоби мистецтва. І на цій основі вона краще розуміє і свою власну художню діяльність, свою власну творчість.

Наступною умовою розвитку дитячої творчості є *навчання, як організований процес передачі способів дії*. Навчання дітей старшого дошкільного віку образотворчої діяльності має бути орієнтоване на розвиток творчості. І головною тут є мотивація завдання, пропозиція дієвих мотивів, підведення дітей до самостійного прийняття завдання, поставлена дорослим важлива умова творчої активності дитини на занятті [18, с. 160].

Наступною умовою розвитку творчості дітей є *комплексне і системне використання методів і прийомів*, провідне значення серед яких мають попередні спостереження, створення проблемних ситуацій, що виконують завдання, і відсутність готових засобів для їх вирішення, що стимулює пошукову діяльність [34, с. 70].

Облік індивідуальних особливостей дитини – ще одна з основних умов розвитку творчості в процесі навчання. Названі умови розвитку дитячої творчості прекрасно створюються в процесі занять в системі додаткової освіти дітей.

Важливою умовою розвитку творчості дитини є *створення обстановки, яка сприяє роботі на випереджальний розвиток дітей*. Необхідно заздалегідь оточити дитину таким середовищем і такою системою відносин, наскільки це можливо, стимулюючими її творчу діяльність. Середовище, яка б розвивала в дитині саме те, що у відповідний момент буде розвиватися найбільш ефективно [18, с. 160].

Надзвичайно важлива умова *ефективного розвитку дитячої творчості* яка впливає з самого характеру творчого процесу, який вимагає максимального напруження сил. Здібності розвиваються тим краще, чим частіше у своїй діяльності людина задіє максимум свого потенціалу і поступово ця межа стає все вище і вище. Умова максимального напруження сил найлегше досягається, коли дитина ще не вміє говорити, але вже повзає. Процес пізнання світу в цей час йде дуже інтенсивно. Тому в цей період малюк більше, ніж будь-коли, займається творчістю, вирішує безліч абсолютно нових для нього завдань самостійно.

Ще однією умовою успішного розвитку творчості є *надання дитині більшої свободи у виборі діяльності, техніки, матеріалів виконання, в чергуванні справ, в тривалості занять*. В такому випадку бажання дитини, її інтерес, емоційний підйом послужить надійною гарантією того, що вже більша напруга розуму не призведе до перевтоми і піде дитині на користь [34, с. 71].

І надання такої свободи дитині не виключає, а передбачає *мудру, ненав'язливу, доброзичливу допомогу дорослих* – це наступна умова успішного розвитку творчих здібностей. І тут найголовніше – не перетворювати свободу в хаос. Тонка грань, на якій необхідно утримуватися педагогу. З одного боку свободи, з іншого не можна робити що-небудь за дитину. Не можна робити явних підказок дитині, своїми руками робити щось в дитячій роботі [18, с. 161].

Наступна умова успішного розвитку творчих здібностей дітей – *спокійна, доброзичлива атмосфера в сім'ї та дитячому колективі*. Ми дорослі повинні створити психологічну базу для повернення дитини з творчого пошуку і власних відкриттів. Важливо постійно направляти дитину до творчості, з розумінням ставитися до іноді дивним ідеям. Педагогу обов'язково потрібно виключити зі свого спілкування з дітьми зауваження і засудження.

Деякі західні психологи і зараз вважають, що творчість спочатку притаманне дитині і, що треба тільки не заважати їй вільно самовиражатися. Однак практика показує, що такого невтручання мало. Педагогічна практика доводить що, якщо підібрати відповідні методи навчання, то саме діти дошкільного віку, не втрачаючи своєрідності творчості, створюють твори більш високого рівня [18, с. 161].

Отже, ми можемо виділити педагогічні умови розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку:

- організація цікавого змістовного життя дитини в ЗДО і сім'ї, насичення її життя яскравими враженнями, забезпечення емоційного та інтелектуального досвіду, який послужить основою для виникнення задумів і послужить тим матеріалом, який необхідний для роботи уяви;
- навчання дітей образотворчої діяльності вибудоване таким чином, коли стимулюється розвиток творчості;
- системне і комплексне використання прийомів і методів, важливе значення серед яких мають спостереження, створення проблемних ситуацій, і відсутність готових рішень, що стимулюють пошукову діяльність дітей;
- вся робота вибудовується з урахуванням індивідуальних особливостей дітей;
- дитині надається більше свободи у виборі художньої діяльності, і в чергуванні цієї діяльності та ін.

Малюнок 2.1. Умови розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку

Гра, як провідна діяльність дітей дошкільного віку у творчій діяльності дає дитині можливість імпровізувати і поєднувати руху, удосконалювати виразність мови, знаходити нові поєднання в лініях, в кольорі, обсягах і мелодіях.

Імовірно, що творча діяльність дітей, які виступають авторами своїх творів, якраз і дає їм можливість вільно імпровізувати, використовуючи всі доступні їм засоби. Таким чином, творча діяльність, заснована на грі, є ще й потужним інструментом розвитку творчого розвитку дітей. Непомітно в ігровій творчій діяльності у дитини розвивається спостережливість, творча

уява, активне і цілеспрямоване ставлення до навколишнього світу, пам'ять, логіка, емоційна чуйність [34, с. 71].

2.2. Методичні рекомендації з організації занять з розвитку творчої уяви дошкільнят: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією

Зміни, які відбуваються в економіці і соціальній сфері на сучасному етапі розвитку освіти України, вимагають особливого підходу до вирішення завдань, які стоять перед всією системою дошкільної освіти. Однією з найважливіших виступає необхідність формування з самого раннього дитинства творчо активної особистості, здатної нестандартно і ефективно вирішувати питання, які виникають в житті перед людьми. У зв'язку з цим перед сучасним закладом дошкільної освіти постає важливе завдання планомірного і цілеспрямованого розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління. А це, в свою чергу, вимагає удосконалення навчально-виховного процесу з урахуванням психологічних закономірностей всієї системи пізнавальних процесів [33, с. 130].

Дослідження таких вчених як Л. Виготського, В. Давидова, Є. Ігнат'єва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна, В. Крутецького та інших показують що уява є як передумовою ефективного засвоєння дітьми нових знань, так і умовою творчого перетворення знань дітьми. Все це сприяє саморозвитку особистості, що в кінцевому рахунку впливає на ефективність всієї освітньої діяльності дошкільного закладу [33, с. 130].

Зображувальну діяльність можна назвати одним з ефективних засобів розвитку творчої уяви дошкільнят. Вона, будучи видом продуктивної діяльності, разом з ігровою, являє собою провідною в дошкільному віці. Творча діяльність дошкільника починається з раннього дитинства, і базою для її розвитку стає саме зображувальна діяльність [1, с. 13].

Аплікація серед різноманітних видів дитячої зображувальної діяльності займає особливе місце. Вона є для дітей дошкільного віку найбільш доступним і простим способом створення художніх робіт. Особливість даного виду діяльності полягає в збереженні реалістичної основи самого зображення, що сприяє ефективному розвитку творчої уяви у дошкільнят [44, с. 24].

Аплікація (від латинського *applicatio* – прикладання) є найлегшим і ефективним способом роботи з папером. Дана техніка складається з 3 етапів:

- 1) вирізання деталей,
- 2) накладення деталей на фон,
- 3) закріплення деталей за допомогою клею або іншим способом [33, с. 130].

Особливо ця техніка підходить для занять з дошкільнятами, тому як їх діяльність носить предметний характер, тобто ґрунтується на активній взаємодії з різними об'єктами і предметами. [44, с. 24].

Точка зору Т. Комарової, І. Ликової збігаються в тому, що вони розглядають аплікацію як один з найпростіших і доступних способів створення художніх образів. Від інших способів аплікація відрізняється тим, що зберігає реалістичну основу зображення. Ця особливість аплікації може бути використана в різних цілях: при виготовленні наочних посібників, різних іграшок, прапорців, святкових сувенірів, виставок в приміщенні тощо [33, с. 131].

Вітчизняні психологи і педагоги, серед яких В. Давидов, А. Запорожець, М. Поддьяков робили акцент на тому, що в ході творчої роботи щодо створення аплікації у дитини удосконалюються такі вміння, як:

- вміння знаходити у предметів і явищ істотні ознаки,
- вміння знаходити взаємозв'язки між окремими подіями або явищами,
- вміння відображати знайдені взаємозв'язки в образній формі [38, с. 21].

Крім того в процесі заняття аплікацією відбувається формування узагальнених способів мислення (вміння аналізувати, проводити синтез, порівняння і зіставлення властивостей предметів і явищ, вміння без допомоги дорослого знаходити шляхи вирішення творчої задачі, вміння скласти план своїх дій, надається допомога розкриттю творчого потенціалу) [37, с.39].

У дошкільнят в процесі роботи над аплікацією з'являється бажання здійснювати творчий пошук, прагнення до розвитку творчих здібностей, діти шукають і знаходять оригінальні, незвичайні шляхи вирішення творчої проблеми [33, с. 131].

За допомогою аплікації дошкільнята можуть передати своє світовідчуття і висловити своє ставлення до навколишнього світу. Навчання дошкільнят роботі з аплікацією повинно мати на меті – навчити дітей здійснювати художню діяльність, виразно зображати предмети і явища. Тільки тоді діяльність може набути творчого характеру, коли педагог ставить за мету розвинути у дошкільнят естетичне сприйняття, коли в процесі діяльності відбувається оволодіння навичками і вміннями, які необхідні для створення зображення.

На заняттях аплікацією педагог знайомить дошкільнят з тим, які бувають форми у різних предметів (прості і складні), на які частини можна розділити предмет і силуети предметів, які діти вирізують і наклеюють. Велика робота думки і уяви потрібно для створення силуетних зображень, тому як в силуеті немає деталей, які дуже часто є головними ознаками предмета або явища [33, с. 132].

Щоб заняття аплікацією сприяло творчій уяві дошкільника, необхідно зміст аплікації пов'язувати з безпосередніми спостереженнями, сезонними змінами природи, святами, іграми.

Таким чином, розвиток творчої уяви дітей дошкільного віку на заняттях з аплікацією дуже важливий для їхнього комплексного зростання. Створення власних картин із паперу сприяє не лише творчості, але й розвитку моторики, уваги та естетичного смаку [33, с. 132].

Наведемо приклади занять з аплікацією та особливості їх проведення з дошкільнятами старшого віку.

Тема заняття: **«Мої улюблені тварини»**

1. Назва вправи: *«Кольоровий зоопарк»*

Етапи проведення:

- Діти обирають свою улюблену тварину.
- Вирізають форму тварини з різнокольорових аркушів паперу.
- Складають та приклеюють тварину на основу.
- Обговорення та показ своїх творінь.

2. Назва вправи: *«Пташиний рай»*

Етапи проведення:

- Діти створюють фон із яскравого паперу.
- Вирізають та приклеюють різні види пташок.
- Додають деталі, такі як гілки та квіти.
- Обговорення та представлення результатів.

3. Назва вправи: *«Підводний світ»*

Етапи проведення:

- Діти вирізають та розфарбовують морських тварин.
- Створюють фон океану із блакитного паперу.
- Розташовують та приклеюють тварин на фон.
- Обговорення та об'єднання створених елементів у велике морське дно.

Ці вправи сприяють розвитку творчості, уяви, моторики та знайомлять дітей із різноманітними аспектами навколишнього світу [46, с. 188].

Тема заняття: **«Веселий сад»**

1. Назва вправи: *«Квітковий букет»*.

Етапи проведення:

- Діти створюють основу для букета.
- Вирізають та оформлюють різні квіти з різнокольорового паперу.
- Складають букет та додають деталі, такі як листя та стебла.

- Представлення та обговорення творчих результатів.

2. Назва вправи: «Фруктова радуга»

Етапи проведення:

- Діти створюють фон у вигляді великої радуги.
- Вирізають та вставляють фрукти різних форм та кольорів.
- Додають деталі, наприклад, листочки чи краплі роси.
- Групове обговорення та спільний перегляд «фруктових» творінь [46, с. 189].

3. Назва вправи: «Веселі тваринки»

Етапи проведення:

- Діти обирають тварину та вирізають її форму.
- Додають яскраві деталі та акценти, наприклад, великі очі чи веселі вуса.
- Розташовують створену тваринку на фоні їхнього вигаданого середовища.
- Показ та опис власних творінь одне одному.

Ці завдання розвивають уяву, творчість, а також сприяють вивченню кольорів та форм у захопливий спосіб [33, с. 130].

Отже, заняття з аплікацією для дітей дошкільного віку виявляються дуже ефективними для розвитку творчості та комплексного зростання. Ці активності сприяють: розвитку творчої уяви (діти вільно виражають свої ідеї та уявлення через вирізання та компонування елементів); формуванню моторики (робота з ножицями та різними матеріалами сприяє розвитку моторики рук); вивченню кольорів та форм (заняття дозволяють дітям експериментувати із кольорами та формами, що розширює їхнє сприйняття світу); соціальній взаємодії (групові проекти створюють можливість обміну ідеями та підтримки одне одного).

Загалом, використання аплікаційних технік на заняттях сприяє розвитку різних аспектів особистості дитини, роблячи навчання цікавим та плідним процесом.

Також одним з продуктивних видів зображувальної діяльності в ЗДО є пластилінографія. Суть її полягає в створенні ліпних картин із зображенням більш-менш опуклих, напівоб'ємних об'єктів на горизонтальній поверхні із застосуванням різних матеріалів [44, с. 21].

Заняття пластилінографією розвивають творчу уяву дитини, формують в її свідомості уявлення про навколишній світ яскравіше і яскравіше. Заняття пластилінографією сприяють розвитку таких психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення, сприйняття просторової орієнтації, сенсомоторної координації. Все це обумовлює особливе значення пластилінографії для розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку [33, с. 133].

В пластиліновому живописі закладені колосальні виховні резерви, величезні педагогічні можливості, які впливають на формування і розвиток художньо-естетичного та образно-просторового сприйняття навколишнього світу дітьми дошкільного віку.

Автори, які досліджують проблему ефективної роботи з пластиліном і її впливу на творчі здібності дітей (Н. Сакуліна, Т. Комарова та ін.), відзначають наявність тісного взаємозв'язку між тонкою руховою координацією і рівнем працездатності, ступенем оволодіння технічними навичками і успішністю, якістю виконання роботи [33, с. 133].

Процес малювання пластиліном в зображувальній діяльності залучає в роботу руху рук (долонь, пальців), зорове сприйняття, а також розвиває такі психічні процеси, як увагу, пам'ять, мислення, уяву, мову тощо [44, с. 22].

Таким чином, організація роботи щодо створення продуктів дитячої творчості в техніці пластилінографії дозволяє вирішувати не тільки практичні, а й освітньо-виховні завдання, сприяє всебічному розвитку особистості дитини. В ігровій формі діти вчаться виділяти в своїх художніх роботах головний задум і відтінити другорядні деталі.

Дошкільнята отримують знання, вміння навички, знайомляться зі світом предметів в процесі часткового використання непридатного матеріалу. При цьому розширюються можливості зображувальної діяльності дітей,

розкриваються методи навчання основним правилам, прийомам і засобам композиції [33, с. 133].

Пластилінографія надає старшим дошкільнятам можливість реалізовувати ігрові інтереси і бажання, створюючи зображення, іграшки, подарунки для близьких людей. Потужна потреба в нових враженнях надає діяльності пластилінографія високий енергетичний потенціал, супроводжуваний емоційним підйомом [8, с. 223].

В іграх з пластиліном можна використовувати різноманітні сюжети, з якими малюки познайомилися на заняттях малюванням, аплікацією. Ці сюжети уточнюються, розширюються, доповнюються новими деталями.

У методичних рекомендаціях пропонується проводити заняття пластилінографії індивідуально або в невеликій групі. Педагог повинен сидіти за одним столом з дітьми, щоб мати можливість допомагати кожній дитині. На першому етапі тривалість занять становить близько 10-15 хвилин, поступово час їх проведення можна збільшити.

У всіх пластилінових картинках присутній сюжет. Щоб закріпити навички дітей, рекомендується повторювати один і той же сюжет кілька разів, використовуючи його на декількох заняттях. Заняття слід проводити у вигляді гри, супроводжуючи процес роботи з пластиліном розповіддю.

Використання різних технік пластилінографії дозволяє дітям розвивати уяву, формує свободу для самовираження. Використання пластиліну сприяє безпечному виходу емоцій, чуттєвого сприйняття образів, формуванням навичок милування і захоплення своєю роботою або роботою однолітка [44, с. 22].

Також в процесі роботи з пластиліном розвиваються такі особистісні якості, як: довільність, посидючість, копіткість, терпіння, цікавість, уважність, вміння довести розпочату справу до кінця. У дітей зміцнюється віра в себе, розвивається індивідуальність, автономність. При цьому дитина має можливість реалізувати свій творчий потенціал, творити, бути вільним у своєму вираженні образів, шляхів реалізації ідей [33, с. 133].

Наведемо приклади занять з пластинографії та особливості їх проведення з дошкільнятами старшого віку.

Наприклад, на занятті по темі «Соняшник» розвивався такий показник творчої уяви, як оригінальність. Для цього дітям пропонується наступне творче завдання [42, с. 81].

Вихователь акцентує увагу дітей на насінні, що знаходяться на їх столах і запитує, з якими квітами асоціюються у них насіння.

Діти пропонують свої варіанти. Потім вихователь показує дітям відео або слайди зображень соняшника і каже: «Соняшники жовті і сонячні». Далі вихователь пропонує дітям пофантазувати: «хлопці, а як ви думаєте, на інших планетах є Соняшники? Подумайте і зобразіть квітку соняшника, який міг би вирости на інших планетах, якби там не було так холодно» (акцентується увага на різних кольорах планет). Також, вихователь просить дітей дати назви своїм малюнкам і розповісти невелику історію, про те, як ця квітка виростила на обраній ними планеті.

В ході заняття «Птах щастя» також розвивався показник творчої уяви, як оригінальність. В контексті цього заняття дітям пропонується наступне творче завдання [42, с. 82].

Вихователь акцентує увагу дітей на пір'їнці, і запитує, з якими птахами асоціюються у них це перо. Діти пропонують свої варіанти. Вислуховуючи відповіді дітей, вихователь задає питання для розвитку у дошкільнят уяви (ви хотіли б зустріти жар-птицю? Для чого? А як ви, думаєте, що таке щастя?)

Потім вихователь розповідає, що кожна людина мріє зустріти птицю щастя, щоб вона внесла в його будинок радість, добро і красу і пропонує пофантазувати і спробувати уявити, як би вона могла виглядати. До уваги дітей пропонуються слайди з казковими чарівними птахами. «Так яка ж ця птах щастя? Подумайте і зобразіть птаха щастя такою, якою ви собі її уявляєте».

Після закінчення виконання роботи вихователь пропонує помилуватися всіма малюнками, відзначити їх красу і неповторність, у кожного вийшла

своя птах, не схожа на інших. «Якщо намагатися і дуже хотіти, то щастя обов'язково прийде в ваш будинок і сім'ю»

На занятті по темі «Подорож на пластилінову планету» для розвитку даного показника творчої уяви (оригінальність) вихователь пропонує дітям здійснити подорож [42, с. 82].

Вихователь проводить бесіду про нашу планету, космос. Далі педагог розгортає на мольберті раніше виготовлену колективну роботу «Пластилінова планета» і запитує: «Скажіть, що ж це планета?».

Вислухавши відповіді, вихователь для розвитку у дітей творчої уяви пропонує «зараз ми з вами зачаровані художники, будемо винаходити космічні кораблі – планетольоти, на яких полетимо в подорож». В кінці дошкільнята спільно з педагогом влаштовують виставку виробів, кожна дитина розповідає про свій планетоліт.

За показником «гнучкість» дітям треба пропонувати **творче завдання на занятті «Весна квітуча»** [42, с. 83].

На початку заняття дітям вихователь пропонує уявити дітям, що вони опинилися в весняному лісі (діти слухають звуки природи, акцентують увагу на пташиних трелях, дзюрчанні струмка та ін.)

Вихователь задає різні питання, які дозволяють розвивати у дітей уяву («а як прокидаються рослини?», «ми можемо це почути?», «як же ми зрозуміємо, що рослини теж прокинулися?», «що з ними буде відбуватися?», «а як ви думаєте, хлопці, всі рослини цвітуть однаково?»).

Далі вихователь проводить ілюстровану розповідь про цвітіння різних рослин, як звичайних, так і екзотичних, звертає увагу на різні суцвіття.

Вихователь пропонує трохи пофантазувати – намалювати своє диво-дерево. «Уявіть собі, що ви дерево або метелик або квітка, і покажіть їх».

В кінці заняття влаштовується виставка виробів. Кожна дитина розповідає про своє диво-дерево.

На занятті з пластилінографії «Бал в ляльковому куточку» для розвитку творчої уяви (показник «гнучкість») дітям пропонується наступне творче завдання [45, с. 396].

На початку заняття вихователь вносить ляльку-дзвіночок, звертає увагу на те, що вона сумна («як ви думаєте чому?», «що ж сталося?»).

Далі вихователь розповідає, що в їх ляльковому королівстві повинен відбудуться бал, але у всіх намальованих ляльок дощ змив всі фарби.

За допомогою питань вихователь стимулює у дітей роботу творчої уяви («що тепер робити? як допомогти нашим лялькам?», «чим же ми можемо розфарбувати сукні лялькам?»).

Вихователь пропонує кожній дитині придумати своє неповторне плаття для подружок-ляльок (для прикраси суконь пропонуються мережива, тасьма). В кінці вихователь пропонує разом з ляльками відправитися на бал. (включається музика, діти танцюють). Для того, щоб зацікавити дітей і продовжувати роботу над розвитком у дітей творчої уяви за показником «гнучкість» вихователь перетворюється в Фею квітів. Казковий герой розповідає, що злий чарівник Кактус зачарував всі чарівні квіти.

Фея задає питання, які допомагають дітям думати, фантазувати («як же ми можемо допомогти нашій добрій феї?», «що потрібно зробити, щоб злий чарівник подобрів?»). Далі вихователь пропонує увазі дітей показ слайдів із зображенням різних кактусів [45, с. 397].

Вихователь пропонує трохи пофантазувати і намалювати свій диво-кактус в горщику. Коли роботи будуть готові, вихователь пропонує дітям сфотографувати і розповісти про своє квітці. Усі ці записи надсилаються злому Кактусу, який надсилає дітям відповідь, дякує за чудові роботи та обіцяє більше ніколи не зачаровувати квіти.

Показник «розробленість» потрібно розвивати на занятті по темі «Подарунки квітковим феям» в наступному творчому завданні [40, с. 325].

Спочатку заняття вихователь звертає увагу дітей на матеріал (дітям пропонується скляна палітра), що знаходиться на столі, запитує, про те, що

вони будуть сьогодні виконувати. Вихователь вислуховує варіанти відповідей, закріплює знання квітів і який колір вийде, якщо змішати певні кольори пластиліну. Вихователь розповідає дошкільнятам казкову історію. У чарівному лісі на галявинці росли найпрекрасніші в світі Квіти, за ними доглядали квіткові феї. Але одного разу з'явилася зла чаклунка, яка зачарувала фей – квіти стали гинути, так як потребували догляду.

Діти пропонують свої варіанти. Разом вирішують виготовити для фей чарівні квіти, щоб їх чар. В кінці разом з дітьми придумується кінець казкової історії про те, що сталося, коли на галявинці вирости нові красиві квіти.

Свою роботу над розвитком показника «розробленість» вихователь продовжує на **занятті «Лісова гусениця»** і пропонує дане творче завдання. Вихователь акцентує увагу дітей на зображенні, де зображений кокон, що знаходиться на столі і запитує, з якими комахами асоціюється цей предмет.

Вихователь вислуховує варіанти відповідей, розповідає дошкільнятам казкову історію: «Жила-була гусениця, над якою всі сміялися, тому що вона була дуже не красива. Одного разу гусениця вирішила сховатися від усіх в кокон, сиділа там і заснула. Як ви думаєте, що ж сталося далі? У кого наша негарна гусениця перетворилася? А ви хочете зобразити таку красиву метелика, використовуючи пластилін? (за допомогою питань вихователь розвиває у дітей творчу уяву). Діти пропонують свої варіанти. Потім вихователь показує дітям відео або слайди зображень метеликів, «Метелики такі різні і прекрасні». Разом вирішують виготовити своїх неповторних метеликів [40, с. 326].

Вихователь пропонує придумати кінець казкової історії, яка сталася з лісовою гусеницею («Пройшла зима і настала весна. Прокинувшись, гусениця, вирішила вийти зі свого кокона на вулицю. Раптом гусениця відчула, що на спинці їй щось заважає. Вона струснулася і раптом полетіла. Пролітаючи над ставком, вона заглянула в нього і побачила прекрасного метелика»).

На занятті «Казкові птахи» вихователь, виконуючи роль господині виставки, запрошує дітей на неї. Проводячи екскурсію по виставці, вихователь знайомить з виробами майстрів. Господиня цікавиться у дітей чи можна використовувати інші матеріали для прикраси дошки. Дані питання розвивають у дітей творчу уяву. Вислухавши відповіді дітей, разом з дітьми вирішують, що сьогодні будуть прикрашати дошку, використовуючи пластилін, вихователь закріплює знання квітів і який колір буде, якщо змішати певні кольори пластиліну [22, с. 30].

Господиня перетворює дітей майстрів-умільців і пропонує придумати свій візерунок для обробної дошки, використовуючи елементи городоцького розпису. Дане творче завдання також сприяє розвитку творчої уяви за показником «розробленість». В кінці господиня пропонує влаштувати свою виставку виробів і вислуховує розповіді дітей про свої вироби.

Розвиток різних показників, таких як: оригінальність, гнучкість, розробленість необхідно за допомогою різноманітних творчих завдань, що застосовуються на заняттях з пластилінографії.

Створення образу в уяві – важкий шлях, що вимагає великого обсягу знань і вражень, багатую емоційної гами душевних переживань, вміння дивуватися, спостерігати. Тому важливо поповнювати внутрішній потенціал дитячої фантазії, збагачуючи її новими враженнями до тих пір, поки не з'явиться відчуття надлишку емоцій і бажання поділитися своїм станом з оточуючими. Тоді настає той неповторний момент натхнення, коли діти в творчому пориві створюють «шедеври», єдині і неповторні [22, с. 31].

Підводячи підсумки вищевикладеного, можна сказати наступне: пластилінографія надає широкі можливості для розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. Це пояснюється тим, що специфіка занять пластилінографія вимагає творчої активності, включеності в процес діяльності, стабільною роботою думки, уяви, самостійності, ініціативи.

Отже, уява є вищою і необхідною психологічною здатністю людини. Найбільш інтенсивно вона починає розвиватися саме в період дошкільного віку. Якщо в цьому віці не приділити достатньої уваги розвитку уяви, то в подальшому ця здатність буде знижена, що веде до збіднення особистості, знижується рівень творчого мислення. Найбільшу можливість для розвитку творчої уяви представляє зображувальна діяльність. Дошкільний вік особливо сенситивний до художньо-творчої діяльності. І для найбільш продуктивного розвитку творчої уяви у дітей необхідно особливим чином організувати сам процес зображувальної діяльності.

Висновки до розділу 2.

Визначені психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. До них відносяться: організація цікавого змістовного життя дитини в ЗДО і сім'ї, насичення її життя яскравими враженнями, забезпечення емоційного та інтелектуального досвіду, який послужить основою для виникнення задумів і послужить тим матеріалом, який необхідний для роботи уяви; навчання дітей образотворчої діяльності вибудоване таким чином, коли стимулюється розвиток творчості; системне і комплексне використання прийомів і методів, важливе значення серед яких мають спостереження, створення проблемних ситуацій, і відсутність готових рішень, що стимулюють пошукову діяльність дітей; вся робота вибудовується з урахуванням індивідуальних особливостей дітей; дитині надається більше свободи у виборі художньої діяльності, і в чергуванні цієї діяльності та ін.

Описані методичні рекомендації з організації занять з розвитку творчої уяви дошкільнят, а саме: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Моніторинг стану розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку

Метою діагностичної роботи було виявлення рівня сформованості творчої уяви дітей старшого дошкільного віку для подальшого її розвитку.

Базою експериментального дослідження є Комунальний заклад дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок №34 «Дельфінятко» Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. В експерименті брали участь 33 дитини. Експериментальну групу представляли діти першої групи в кількості 16 осіб, контрольну групу представляли діти другої групи в кількості 17 осіб. Середній вік учасників експерименту 5-6 років.

Діагностична робота проводилася в три етапи:

1. Констатуюча – діагностика первинного рівня сформованості творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.

2. Формуюча – розробка методичних рекомендації з організації занять з розвитку творчої уяви дошкільнят: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією.

3. Контрольна – повторна діагностика рівня сформованості творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.

Мета констатуючого етапу – виявлення початкового рівня розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.

Завдання констатуючого експерименту:

- 1) визначити критерії для визначення рівня творчої уяви;
- 2) підібрати діагностичні методики;
- 3) провести діагностику рівня розвитку творчої уяви.

На основі теоретичного дослідження були виділені критерії творчої уяви дітей старшого дошкільного віку:

- складність уяви – проявляється в таких показниках як швидкість, гнучкість;
- оригінальність – здатність генерувати нові неповторювані образи та ідеї;
- емоційність і виразність – жвавість і яскравість образів, наявність художнього задуму.

Показниками складності творчої уяви дітей старшого дошкільного віку є швидкість, гнучкість, оригінальність. Для їх визначення були підібрана методика «Психодіагностика творчої уяви» Е. Тунік (Додаток Б). Для визначення оригінальності творчої уяви підібрана методика «Домальовування фігур» О.М. Дяченко (Додаток А). Для визначення емоційності і виразності творчої уяви була підібрана методика «П'ять малюнків» Н.А. Лепської (Додаток В).

Були виявлені рівні розвитку творчої уяви і дані їх характеристики.

Діти з високим рівнем творчої уяви генерують велику кількість ідей, представляють завдання детально і розроблено, проявляють інтерес до творчої діяльності і мають розвинені художньо-творчі здібності. Такі діти допитливі і ініціативні; вони прагнуть бути самостійними, і зацікавлені у вивченні чогось нового. Діти, у яких діагностується високий рівень творчої уяви, емоційні і чутливі до проблеми, прагнуть до самовираження. Діти не бояться нестандартних завдань, пропонують незвичайні рішення проблеми

Середній рівень характеризує дітей, які усвідомлено сприймають завдання, схильні працювати самостійно, лише іноді потребує підказки дорослого. Такі діти допитливі, але не завжди проявляють свою творчість і інтерес до запропонованої діяльності. Такі діти на виконання завдання витрачають більшу кількість часу. Вони висувають свої ідеї, але не завжди досить оригінальні. Діти на середньому рівні розвитку творчої уяви намагаються виконати нестандартні завдання, але найчастіше вони не

обходяться без допомоги дорослого. При наявності сильного інтересу до задачі намагаються знайти нові шляхи вирішення.

Низький рівень характеризується тим, що дітям важко вникати в творчу роботу, вони потребують довгого обмірковуванні ідей; їх відповіді шаблонні, не відрізняються оригінальністю. Такі діти вдаються до вже знайомих способів вирішення проблеми. Вони найчастіше невпевнені в собі і надають слабкий інтерес до навчання і творчим завданням. Дітям з низьким рівнем розвитку творчої уяви найчастіше потрібна допомога дорослих. При вирішенні будь-яких завдань такі діти пропонують недостатньо ідей і шляхів вирішення. Відсутня оригінальність в рішеннях. Діти не прагнуть створювати нове, вдаються до репродуктивної діяльності. На низькому рівні розвитку творчої уяви діти проявляють низьку розумову діяльність, їх відповіді одноманітні або відсутні. При зіткненні з труднощами намагаються уникати їх. Не проявляють свій інтерес при творчих завданнях

Методика 1. Домальовування фігур О.М. Дяченко (Додаток А).

Метою даної методики було визначення рівня розвитку творчої уяви, здатності створювати оригінальні образи.

Матеріалом для проведення даної методики були десять карток формату А5, на кожній з яких зображена невизначена фігура. Під час проведення дослідження дітям видавався простий олівець, один комплект карток.

Дітям дається завдання: необхідно домалювати фігури. Кожна фігура повинна перетворитися в якусь картинку. Кожній дитині дається простий олівець і лист з першою картинкою. Дитина домальовує фігуру. Також дитина повинна пояснити, що вона намалювала; її відповідь фіксується.

Потім дитині дається наступний лист з другої фігуркою. Таким чином діти домальовують всі десять фігур.

Якщо дитина не зрозуміла, як необхідно виконати завдання, то педагог може показати їй приклад: перетворити квадрат в телевізор або будинок.

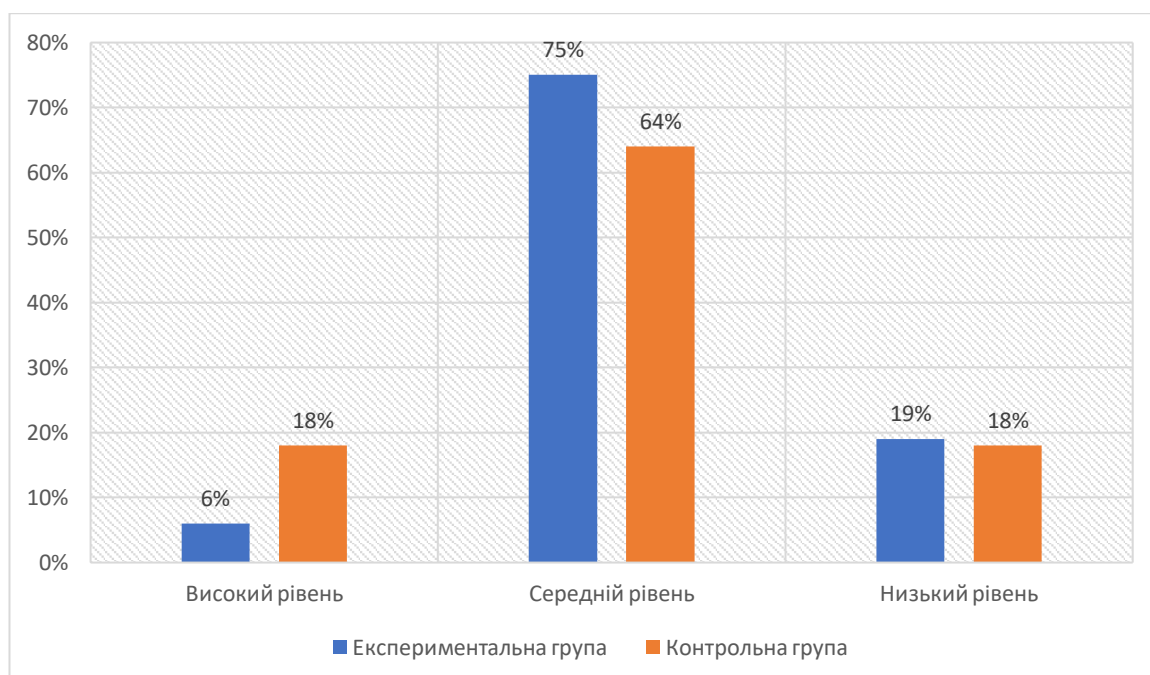
Надалі допомога педагога не надається; дитина повинна самостійно впоратися із завданням.

Для того, щоб оцінити те, наскільки кожна дитина виконала завдання, був підрахований коефіцієнт оригінальності (Кор): число неповторюваних зображень. За коефіцієнтом оригінальності визначається високий, середній і низький рівень уяви.

Діти, які має низький рівень уяви, на практиці не зрозуміли завдання (малювали безпредметний візерунок або малювали щось своє поруч з фігурою). У деяких випадках ці діти малювали предметний малюнок із заданими фігурами (1-2 фігури), але найчастіше це були схематичні і шаблонні малюнки.

Діти на середньому рівні домальовували більшість фігурок, але їх малюнки схематичні і без деталей. Найчастіше такі малюнки повторюються і у інших дітей.

Діти на високому рівні домальовують всі фігури, їх малюнки відрізняються більшою деталізацією і оригінальністю. Фігура, яку потрібно домалювати, є центральним місцем в малюнку.

Малюнок 3.1. Результати дослідження творчої уяви за методикою О.М. Дяченко.

З малюнка 2.1 видно, що більшість учасників набрали середній бал за показниками творчої уяви. Середній рівень творчої уяви в експериментальній групі набрали 12 осіб (75%), у контрольній групі – 11 осіб (64%). Високий рівень в експериментальній групі набрав 1 особа (6%), у контрольній групі – 3 особи (18%). Низький рівень відзначається у 3 осіб і в експериментальній (19%) і в контрольній (18%) групах.

Після проведеного дослідження було відзначено, що всі діти були повністю включені в роботу, і завдання їм сподобалися.

Методика 2. Психодіагностика творчої уяви Е. Тунік (Додаток Б).

Для дослідження були використані два субтести, при оцінюванні яких використовуються всі три показники складності творчої уяви: швидкість, гнучкість, оригінальність.

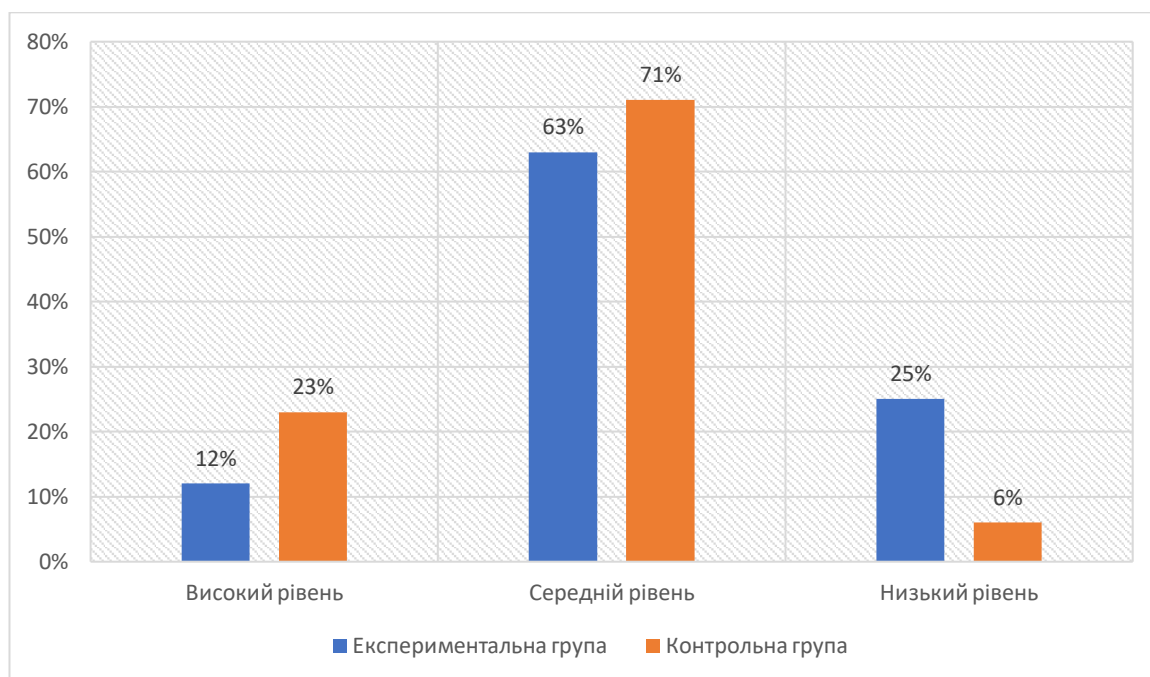
Тести проводилися в груповій формі. Робота з тестами проводилася на заняттях в ігровій формі. Діти повинні були запропонувати якомога більше різноманітних відповідей на питання. У своїх відповідях діти намагалися проявити свою уяву, гумор, оригінальність. Тести призначені дітей у віці від 5 до 15 років.

При проведенні першого субтесту дітям пропонувалося придумати якомога більше незвичайних способів використання газети. Час виконання - 3 хвилини. Всі відповіді діти записували на листку. Другий субтест – словесна асоціація. Дітям необхідно було знайти якомога більше визначень для слова «книга». Час виконання – 3 хвилини.

Оцінювання кожного субтесту проводилося за трьома показниками: швидкість, гнучкість, оригінальність. Вираховувався загальний бал по кожному субтесту. Потім підраховувався середній бал за двома субтестами. Дані по проведеній методиці представлені на малюнку 3.2.

Спочатку оцінювався рівень розвитку творчої уяви кожного учня, потім всі показники високого, середнього і низького рівня склалися, і вираховувалася загальна оцінка рівня розвитку творчої уяви у дітей старшого

дошкільного віку. Оцінювання та порівняння результатів контрольної та експериментальної груп призвело до наступних результатів:

Малюнок 3.2. Рівні розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку за методикою Е. Тунік.

З діаграми видно, що більшість дітей з контрольної та експериментальної групи мають середній рівень розвитку творчої уяви. Але показник експериментальної групи трохи нижче, ніж в контрольній. В експериментальній групі було виявлено 2 особи (12%) з високим рівнем розвитку творчої уяви, в той час як в контрольній групі цей показник виявився більше – 4 особи (23%). Діти, які мають високий рівень творчої уяви, успішно впоралися із завданнями. Вони без особливих труднощів знаходили оригінальні відповіді на завдання.

Середній рівень розвитку творчої уяви в експериментальній групі мають 10 осіб (63%), а в контрольній – 12 осіб (71%). Діти, що знаходяться на середньому рівні за даною методикою, намагалися знаходити багато варіантів відповіді, але не завжди ці відповіді відрізнялися оригінальністю.

На низькому рівні розвитку творчої уяви в контрольній групі виявилася 1 особа (6%), що дещо менше, ніж в експериментальній групі, де на низькому рівні знаходиться 4 особи (25%). Низький рівень свідчить про те, що діти відчували труднощі у виконанні завдань. Вони обійшлися малою кількістю задумів, найчастіше їх відповіді були не оригінальні.

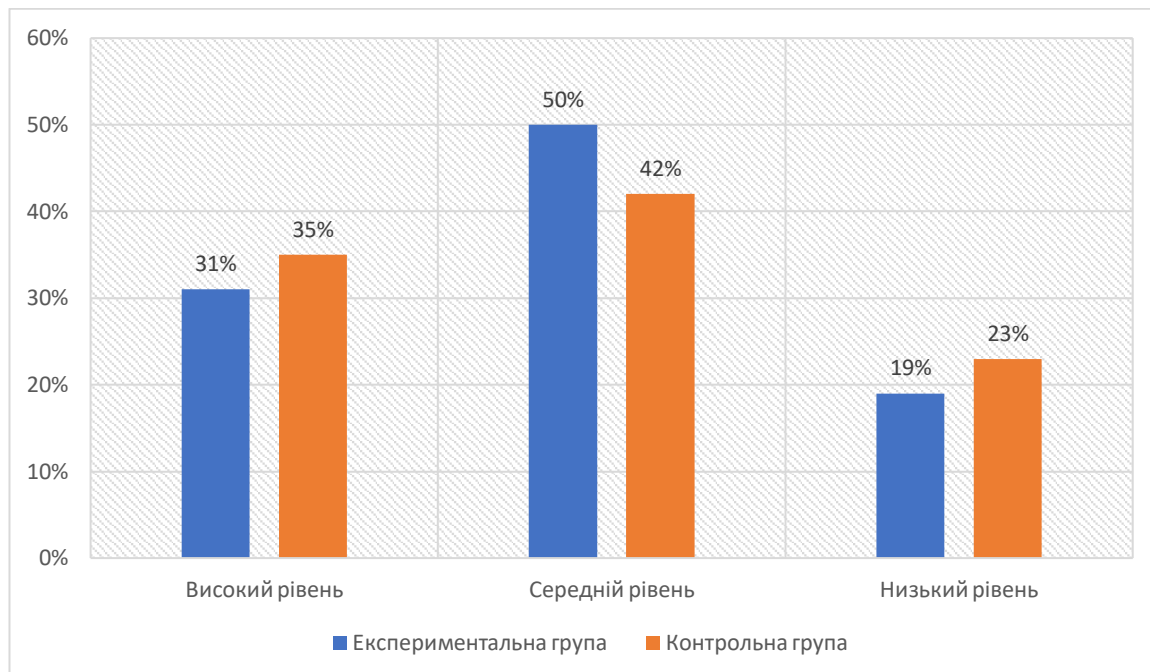
У контрольній групі виявилось в чотири рази менше дітей, які мають низький рівень розвитку творчої уяви, а також на дві особи більше, що мають високий рівень. Що свідчить про те, що показники експериментальної групи за даною методикою трохи нижче, ніж в контрольній.

Методика 3. «П'ять малюнків» Н.А. Лепської (Додаток В).

Для визначення емоційності і виразності була проведена методика Н.А. Лепської «П'ять малюнків». Дітям пропонувалося придумати і намалювати на вільну тему малюнки (5 штук), в роботі діти не були обмежені використовуваними матеріалами, темою і часом. Формат малюнка А5. На зворотному боці малюнка підписує його номер і короткий опис, про що цей малюнок. Дані малюнки оцінювалися за показниками: самостійність (оригінальність), динамічність, емоційність, виразність і графічність. По кожному показнику виставляється від 0 до 2 балів. Якщо показник відсутній – 0 балів, слабо виражений – 1 бал, показник виражений явно – 2 бали. Максимальна кількість балів за все завдання – 10 балів.

Діти, які мають високий рівень (7-10 балів) розвитку художньо-творчих здібностей швидко і самостійно придумують задум малюнка. У малюнку відбивається розвиток фантазії і уяви. Діти, які знаходяться на середньому рівні (4-6 балів), відображають в малюнку свій життєвий досвід. В їх малюнках переважають схематичні елементи. Діти з низьким рівнем (3 і менше балів) не можуть самостійно знайти джерело задуму малюнка, здатні діяти тільки за зразком або точною вказівкою педагога. Свій особистий досвід дитина з малюванням не пов'язує.

В результаті проведеної діагностики були отримані дані, які піддалися подальшій обробці і аналізу. Кількісні результати даного тестування представлені на малюнку 3.3.

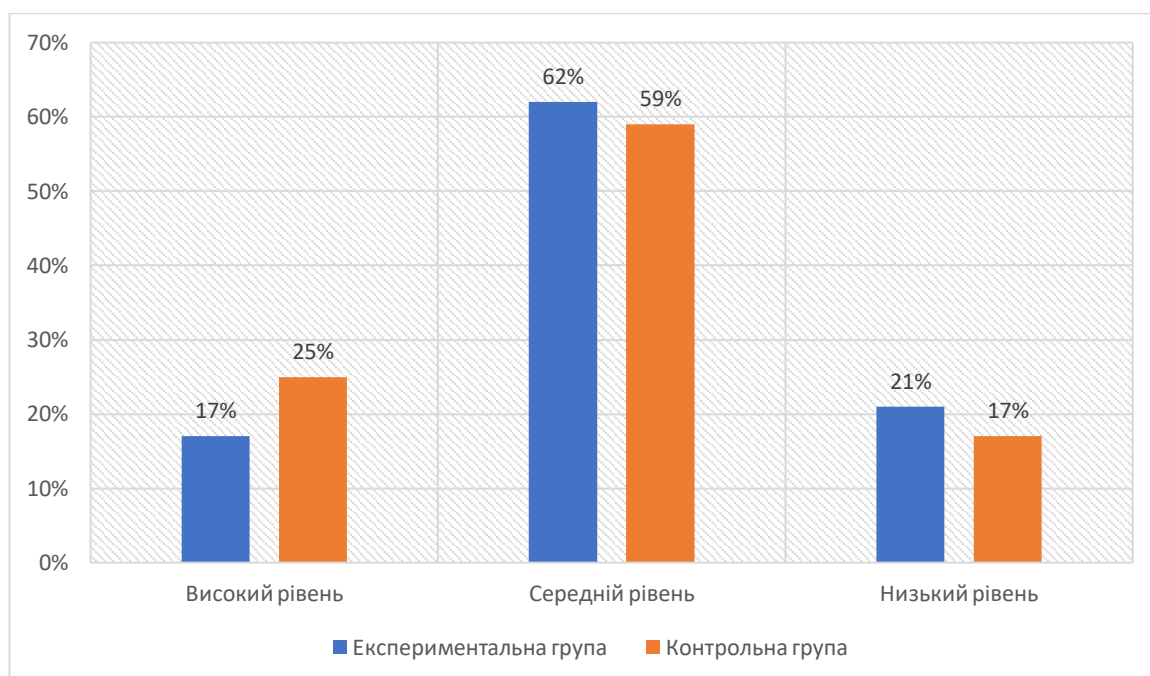
Малюнок 3.3. Результати діагностики емоційності і виразності творчої уяви дітей старшого дошкільного віку за методикою Н.А. Лепської.

Провівши аналіз результатів діагностування рівня розвитку художньо-творчих здібностей, були отримані наступні дані: на високому рівні в експериментальній групі знаходяться 5 осіб (31%), в контрольній групі – 6 осіб (35%). Всі діти даного рівня самостійно знайшли задум для своїх малюнків, в ході виконання завдання діти були натхнені і емоційно чуйні. Малюнки мали різноманітний сюжет. На середньому рівні було виявлено 8 осіб (50%) в експериментальній групі і 7 осіб (42%) в контрольній групі. Джерелом задуму у даних дітей виступали кілька прикладів, наведених педагогом і однолітками. Низьким рівнем розвитку художньо-творчих здібностей володіють 3 особи (19%) в експериментальній групі і 4 особи

(23%) в контрольній групі. Для даних дітей характерна відсутність навички використання власного досвіду в якості задуму для малюнка.

Результати всіх трьох методик показують, що високий рівень сформованої творчої уяви мають 25% в контрольній групі і 17% в експериментальній групі. У 59% дітей контрольної групи виявлено середній рівень розвитку творчої уяви, в той час як в експериментальній групі – 62%. Низький рівень мають 17% дітей контрольної групи і 21% дітей експериментальної групи.

Загальний рівень розвитку творчої уяви за всіма трьома методиками представлений на малюнку 3.4.

Малюнок 3.4. Рівень розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку на констатуючому етапі.

Таким чином, можна зробити висновок, що і контрольна група і експериментальна група знаходяться практично в однакових умовах. Більшість випробовуваних в обох групах мають середній рівень розвитку творчої уяви. Однак показники експериментальної групи нижче, ніж в контрольній, що дозволяє виділити експериментальну групу для подальшого дослідження.

3.2. Розробка та впровадження комплексу занять спрямованого на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку

На формуючому етапі експерименту в рамках художньо-естетичної спрямованості виховної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку було проведено комплекс занять, спрямований на розвиток творчої уяви. Заняття проводились по 2 академічні години на тиждень; загалом було проведено десять занять. Заняття спрямовані на розвиток важливих показників творчої уяви – складності, оригінальності, емоційності і виразності, а також самостійності і допитливості. Творчі завдання занять були побудовані для повноцінного сприйняття дітьми старшого дошкільного віку.

Процес розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку буде ефективніше, якщо: творча діяльність дітей організована з урахуванням всебічного підходу; створена творча, психологічно комфортна атмосфера для дитини; використано різноманітні види художньо-творчої діяльності дітей; застосовано комплекс творчих завдань.

Метою формувального етапу експерименту було підвищення рівня творчої уяви дітей старшого дошкільного віку, використовуючи розроблений комплекс занять у ЗДО.

Кожне заняття об'єднало в собі вправи на розвиток творчої уяви і завдання художньо-творчої спрямованості. Включені в заняття завдання представлені у вигляді дидактичних ігор і творчих завдань, що сприяють зростанню інтересу у дітей до освітнього процесу.

Необхідно давати дітям можливість самостійно придумувати і фантазувати. При цьому важливо щоб діти шукали свої оригінальні шляхи вирішення задачі, а не вибирали всім відомий шлях. Також необхідно допомагати дітям в реалізації їх задуму, якщо у них виникають труднощі.

Розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку – поступовий процес, успішність якого залежить від застосовуваних на заняттях методів і прийомів, спрямованих на підвищення рівня продуктивної уяви.

На початкових етапах розвитку творчої уяви доцільно застосовувати метод накопичення знань і емоцій. При знайомстві дітей з новим видом творчої діяльності цей метод дуже важливий. Творча уява нерозривно пов'язане з творчою художньою діяльністю і саме в її процесі воно розвивається. Важливо, щоб дитині подобалася та діяльність, яку вона виконує, від цього багато в чому залежить кінцевий продукт цієї діяльності.

Уява розвивається в процесі творчої діяльності, тому для наших занять були обрані різноманітні види художньої творчості: малювання, ліплення, орігамі, аплікація, пластилінографія та ін.

Під час проведення занять, нами дотримувалися наступні принципи розвитку уяви: виконання дитиною роботи самостійно, заохочення ініціативи дитини, не засуджувати дитину, намагатися застосовувати різні варіанти у вирішенні завдань, створювати проблемні ситуації, стимулювати дітей до фантазування.

При побудові занять використовувалися наступні методи і прийоми:

- практичні методи (вправи і експериментування);
- ігрові методи (дидактичні та розвиваючі ігри);
- наочний метод (використання різних ілюстрацій, репродукції картин художників, натури, схем) ;
- словесні методи (розповідь, пояснення).

Розглянемо більш детально комплекс занять, спрямований на розвиток творчої уяви дошкільнят (*Додаток Б*).

Перше заняття «Три основні фарби» проводилося з метою ознайомлення дітей з трьома основними кольорами. Дане заняття передбачає знайомство дітей з прийомами роботи з гуашевими фарбами, методами змішування кольорів. Спочатку вивчався колірний круг, основні і додаткові кольори. Потім діти вчилися змішувати кольори і складали свій колірний круг. Отримання проміжних кольорів: оранжевого, зеленого і фіолетового (бордового). Для більш повного занурення в тему спочатку заняття разом з дітьми проводився експеримент. Для проведення експерименту

пропонувалося взяти три прозорих скляних стаканчиків, в один з який наливалася вода, змішана з жовтою фарбою, в інший – вода, змішана з синьою фарбою. Третій стакан залишався порожнім і ставився посередині між склянками з кольоровою водою. Потім використовувалися дві згорнуті серветки: один кінець серветки опускався в стакан з кольоровою водою, інший – в порожній стакан. Необхідно було простежити, як пофарбована вода, всмоктуючись в серветки, переходить в порожній стакан. В кінці заняття діти фіксували своє спостереження: в порожній склянці виявилася вода зеленого кольору. Діти зробили висновок: *це сталося через те, що змішалася синя і жовта вода*. Проведення експерименту дуже зацікавило дошкільнят, і вони з великим бажанням виконували всі завдання.

Також проводилася **дидактична гра «Фігури»**. Дана гра передбачає наявність роздаткового матеріалу: листи із зображеними на них колами. Дітям пропонується спочатку розфарбувати олівцями дані кола в різні кольори: жовтий, синій, червоний, зелений. Потім вони повинні були домалювати дані кола до реальних об'єктів. Світлана А. перетворила жовте коло в сонце, Діана Д. в лимон. Микола М. перетворив червоне коло на яблуко, а Софія Т. на планету Марс.

Наступним **заняттям було заняття нетрадиційного малювання «Кляксографія»**. Дане заняття передбачало вивчення різних технік нетрадиційного малювання: кляксографія, монотипія, малювання ниткою. Нетрадиційні техніки малювання значно розширюють можливості дитини в малюванні. Вони розширюють просторове мислення, творчу уяву, окомір, фантазію. При змішуванні різних відтінків розвивається естетичний смак. Використання незвичайних матеріалів в роботі розвиває в дітях вміння приймати незвичайні рішення. Перше завдання, яке отримали діти, було створення різних плям: для цього діти використовували альбомні аркуші, чорну туш, пензлики, соломинку.

Попередньо техніку виконання показував вихователь. Створювати плями можна різними варіантами:

- набрати туш на кисть і струсити її на аркуш паперу;
- капнути туш на аркуш паперу і, нахилиючи, давати краплі туші розтектися;
- капнути туш на папір і видувати її через соломинку для створення патьоків.

Таким чином, діти отримують багато варіантів різних плям. Наступним етапом роботи було домальовування плям. Діти повинні були придумати, на що схожа кожна пляма, і домалювати її відповідним чином.

Далі дошкільнята вивчали **техніку монотипії**. Техніка монотипії передбачає створення відбитків-плям різними матеріалами. Хлопцям пропонувалося самим виготовити відбитки: на центр листа ставилося пляма будь-якого кольору, потім лист складався навпіл, відкривався, і виходив гарний незвичайний відбиток невизначеної форми. Діти повинні були пофантазувати і припустити, якою може бути кожна пляма. Потім домальовували пляму до певного образу.

При техніці малювання ниткою спочатку нитку опускають у фарбу (туш або гуаш), потім викладають на аркуші візерунок з цієї нитки і закривають іншим аркушем паперу. Злегка притиснувши обидва листа, акуратно витягують нитку, отримуючи при цьому зображення на обох аркушах.

Нетрадиційні техніки малювання викликали у дітей великий інтерес.

Незвичайна техніка виконання і непередбачуваний результат привернув дітей. Заняття, які проходили таким способом, більше нагадувало гру. На заняттях створювалася особлива надихаюча атмосфера. Поєднання нетрадиційних технік малювання з традиційними дав поштовх для розвитку в дітях творчої уяви, самостійності, ініціативності, винахідливості, впевненості.

Темою наступного заняття була **«Природа та її стан»**.

На минулих заняттях діти вже познайомилися з різними кольорами. На даному занятті дітям пропонувалося припустити який колір характеризує яку

емоцію або настрій. На даному занятті діти передавали за допомогою кольору різні стани природи. У роботі використовувалися контрастні кольори. Наприклад, ніжне і ласкаве море діти передавали світлими кольорами (світло-блакитний, бузковий, розбілений бірюзовий), а при зображенні бурхливого і тривожного моря використовували темні кольори (синій, фіолетовий, чорний).

Одним із завдань для розвитку творчої уяви була **гра «Намалюй настрої»**. Дітям пропонувалося подумати і визначити який в даний момент у них настрої: сумний, веселий або який-небудь інший. Зобразити на аркуші паперу свій настрої будь-яким способом.

Заняття «Абстрактні картини»: на даному занятті дошкільнятам пропонувалося спробувати себе в малюванні безпредметних картин. Діти пробували малювати обома руками відразу: і правою і лівою. Інтуїтивно водили пензлем по аркушу паперу, утворюючи при цьому химерні візерунки. Малювали навколишній світ за допомогою геометричних фігур. Робили відбиток різними матеріалами. Необхідно було робити відбитки на аркуші паперу різними предметами (зім'ятий папір, картон, губка, пінопласт, шпалери, вата).

Заняття «Орігамі». На початку заняття дітям розповідалася коротка історія виникнення техніки орігамі, і показувалися основні прийоми складання паперу. При складанні паперу розвивається координація рук і дрібна моторика. При запам'ятовуванні послідовності складання паперу, тренується пам'ять дітей. Так само при виконанні виробів з техніки орігамі у дітей тренується уяву, терпіння, посидючість, кмітливість, працьовитість. Техніка орігамі знайомить дітей з основними геометричними фігурами.

Першим завданням для дітей було складання з паперу різних фігур за схемою. Учитель покроково показував створення кожної фігури. При складанні фігур діти повторювали різні геометричні фігури. І наступним завданням для них була **гра-головоломка «Танграм»**. Вона являє собою квадрат з розкресленими на ньому лініями, які ділять його на фігури.

Дошкільнята розфарбовували кожну фігуру будь-яким кольором, потім розрізали квадрат по лініях. У кожного учня вийшов набір різнокольорових геометричних фігур. З цих фігур за заданою схемою діти складали тварину або предмети.

На занятті **«Казковий світ»** діти отримували наступні завдання: прочитання казки і придумування до неї кінця; придумування нової назви для казки. Діти відповідали на питання: що буде, якщо добрий персонаж перетвориться на злого? А злий в доброго?

Також дошкільнята виконували **вправу «Придумування казки по ланцюжку»**. Починаючи з першого ряду перший учень придумує початок казки (одне речення), другий учень додає друге речення. І так один за одним кожен учень додає своє речення. Таким чином, діти придумують абсолютно нову казку.

Дошкільнята виконували **вправу «Фантастичний образ»**. Для виконання даної вправи всім дітям роздавався комплект карток із зображенням окремих елементів. Використовуючи ці елементи, діти повинні були створити неповторний фантастичний образ (істоти або предмета). Потім кожен дошкільник уявляв свій образ, описував його, розповідав, якими властивостями він володіє.

На занятті **«Казкові герої»** діти читали всім відому казку і малювали ілюстрації до неї. Від кожного дошкільника представлялася одна ілюстрація до казки. Потім всі малюнки оформлялися в папку, утворюючи при цьому ілюстровану книгу за казкою.

Наступне завдання, яке виконували діти старшого дошкільного віку – **створення малюнка казкового героя по його опису**. Кожній дитині роздавався лист з невеликим описом героя. Спираючись на цей опис, діти створювали малюнок цього казкового героя.

На занятті **«Я дизайнер»** діти повинні були уявити себе в ролі дизайнера; спробувати на собі дану професію. Дизайнер – це людина, яка вирішує певні завдання. Дівчаткам пропонувалося уявити себе в ролі

дизайнера одягу. Хлопчикам пропонувалося уявити себе в ролі дизайнера автомобіля.

Завдання «До вас прийшов замовник». Дівчатка: до вас прийшла королева Англії, їй необхідно плаття на королівський вечір. Необхідно придумати і намалювати плаття. Хлопчики: до вас прийшов чемпіон з перегонів. Йому потрібен швидкий, зручний і красивий автомобіль. Необхідно придумати і намалювати автомобіль, розповісти про його особливості.

Завдання «Ми з майбутнього»: фантазуємо і уявляємо, як виглядатиме світ у далекому майбутньому. Варіанти малюнків: місто майбутнього, автомобіль майбутнього, будинок моєї мрії, костюм майбутнього, космічний корабель, фантастичний пейзаж.

Завдання «Невідома істота»: придумуємо незвичайну істоту: звіра, рибу, птицю, комаху. На підставі навідних питань кожна дитина малює свій малюнок. Навідні запитання: У вашої істоти є голова? Одна? Яка вона (вони)? А шия? Яка вона? Яке у неї тулуб? Які кінцівки? Які очі, ніс, вуха, хвіст? Який рот? Чим покрито тіло? тощо. Потім діти складають розповідь і свою істоту.

Узагальнююче заняття являє собою колективну роботу над створенням спільного твору. Хтось із дітей малював небо, хтось вирізав з паперу квіти, хтось зображував дерева.

В кінці – **виставка кращих робіт** дітей старшого дошкільного віку.

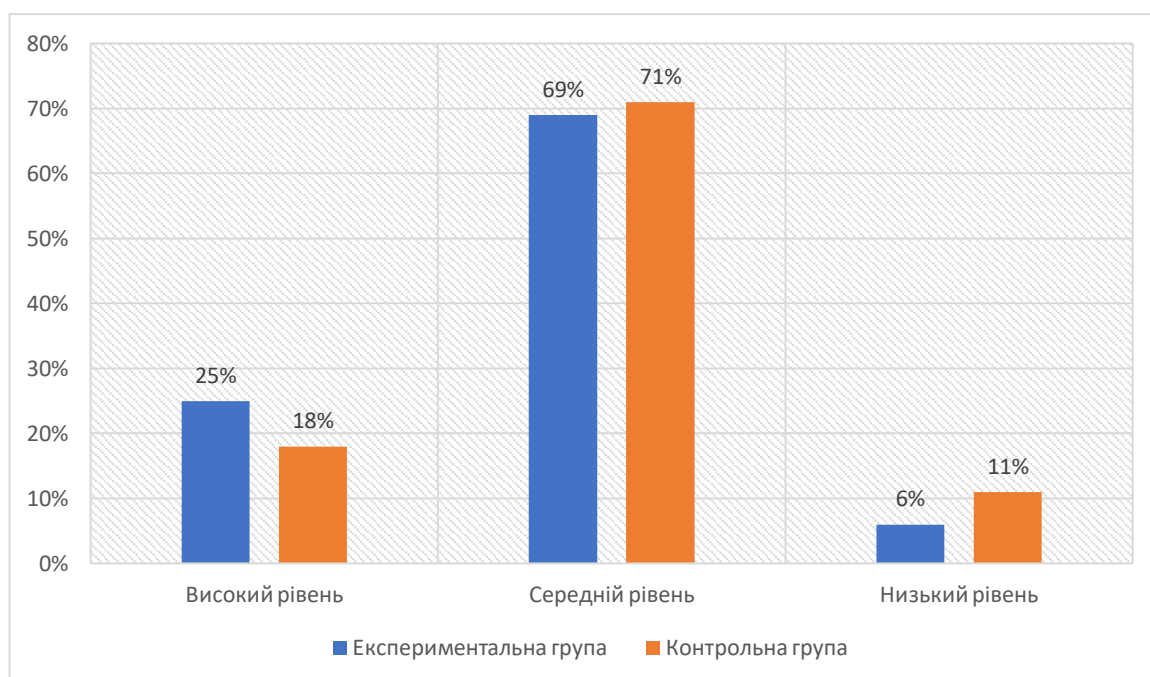
Таким чином, комплекс занять, спрямованих на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку, був успішно реалізований.

3.3. Аналіз та узагальнення повторного моніторингу стану розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку: контрольний етап

На констатуєчому етапі експерименту були отримані первинні дані, що показують рівень розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку. Після чого на формуючому етапі експерименту було проведено комплекс занять, спрямований на розвиток творчої уяви дошкільнят. Після реалізації формуючого експерименту була проведена повторна діагностика творчої уяви дітей старшого дошкільного віку за обраними методиками на контрольному етапі. Метою контрольного етапу було визначення ефективності проведених занять формуючого етапу експерименту. Контрольний етап показує зміни, що відбулися в контрольній та експериментальній групах.

Дослідження проводилося за тими ж методиками, що і на констатуєчому етапі: методика *«Психодіагностика творчої уяви»* Е. Тунік (Додаток Б); для визначення оригінальності творчої уяви підібрана методика *«Домальовування фігур»* О.М. Дяченко (Додаток А); для визначення емоційності і виразності творчої уяви була підібрана методика *«П'ять малюнків»* Н.А. Лепської

Розглянемо докладніше результати діагностики *«Домальовування фігур»* О.М. Дяченко (Додаток А), які представлені на малюнку 3.5.

Малюнок 3.5. Результати дослідження творчої уяви за методикою О.М. Дяченко (на контрольному етапі експерименту)

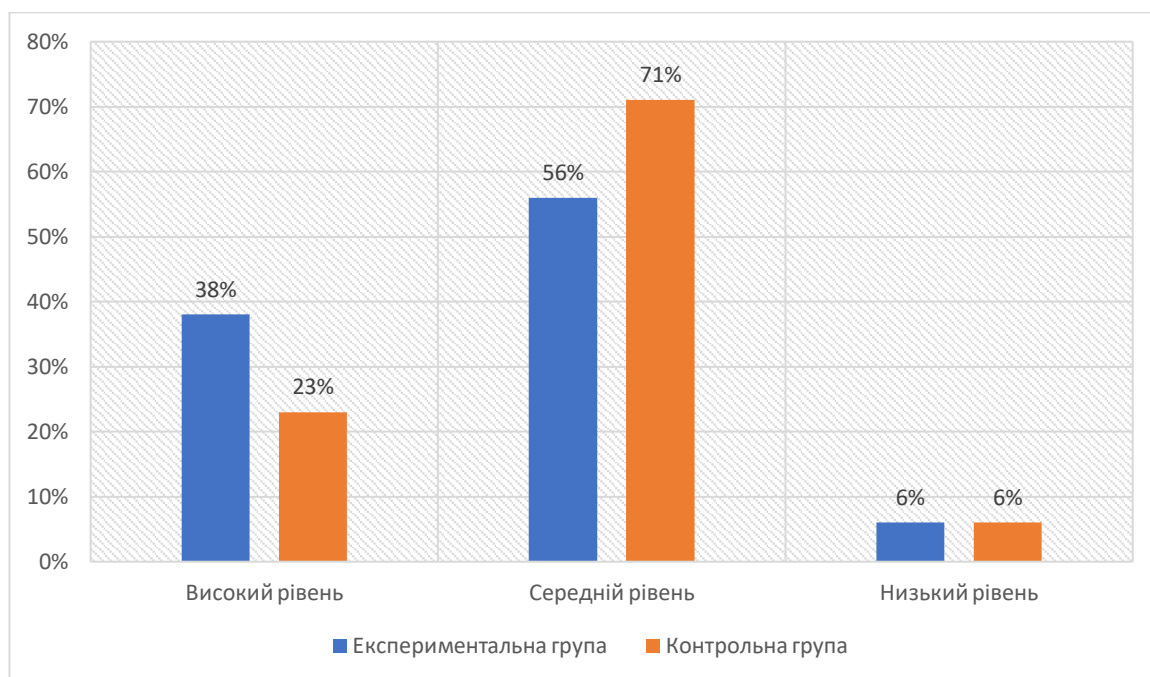
Результати дослідження за першою методикою показали значні зміни в експериментальній групі. Так низький рівень розвитку творчої уяви знизився з 19 % до 6%, високий рівень підвищився з 6% до 25%, середній рівень трохи зменшився з 75% до 69%.

У контрольній групі відбулися незначні зміни: високий рівень творчої уяви залишився на незмінному рівні (18%), середній трохи підвищився з 64% до 71%, а низький рівень трохи зменшився з 18% до 11%.

Результати діагностики творчої уяви дітей старшого дошкільного віку за другою методикою «Психодіагностика творчої уяви» Е. Тунік представлені на малюнку 3.6.

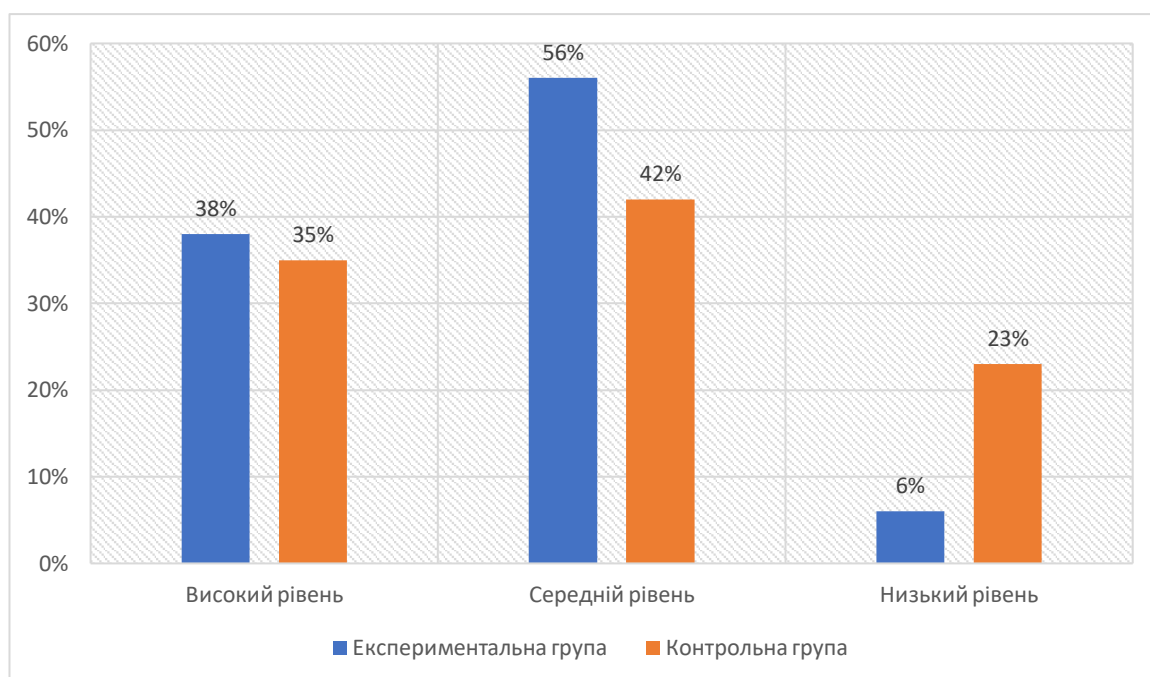
При повторному проведенні даної методики на контрольному етапі виявилася позитивна динаміка показників в експериментальній групі. Високий рівень творчої уяви проявили 38% учнів, що становить на 26% більше, ніж на констатуючому етапі. Зменшилася кількість дітей з низьким

рівнем творчої уяви: з 25% до 6%. Кількість дітей із середнім рівнем творчої уяви в експериментальній групі також трохи зменшилася: з 63% до 56%.

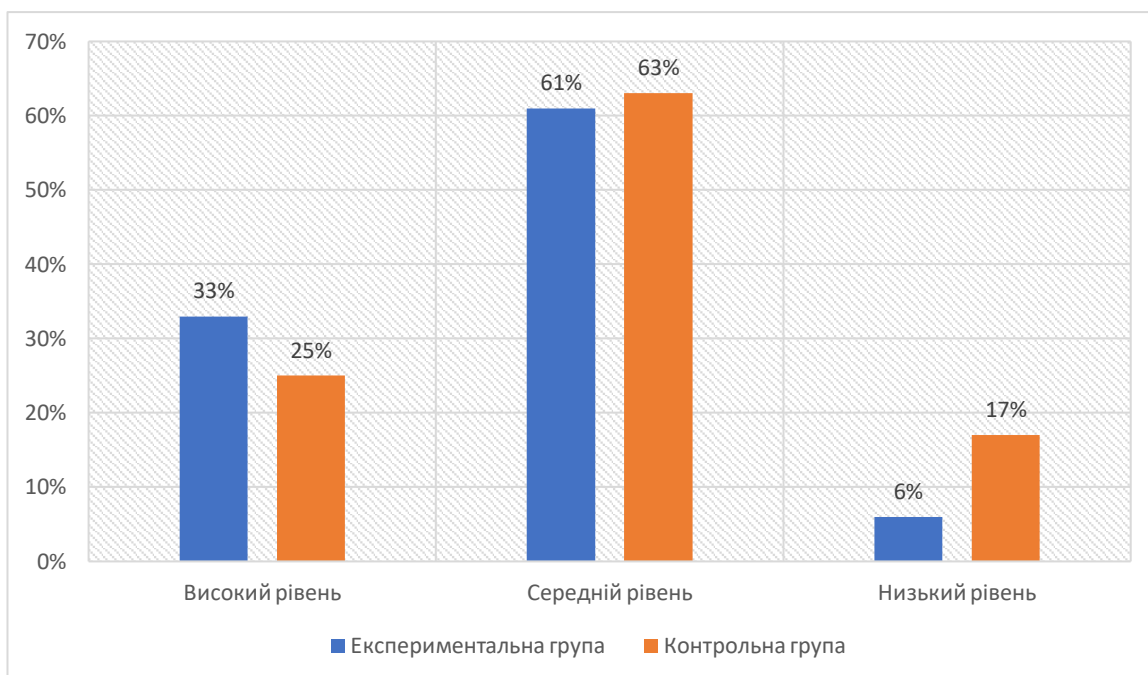
Малюнок 3.6. Рівні розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку за методикою Е. Тунік (на контрольному етапі експерименту)

Результати повторної діагностики за методикою «П'ять малюнків» Н.А. Лепської представлені на малюнку 3. 7. Аналіз результатів за даною методикою показали незначні зміни в контрольній групі. В експериментальній же групі на 13% зменшився низький рівень творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку (з 19% до 6%). Середній рівень творчої уяви підвищився на 6% (з 50% до 56%), а високий рівень підвищився на 7% (з 31% до 38%).

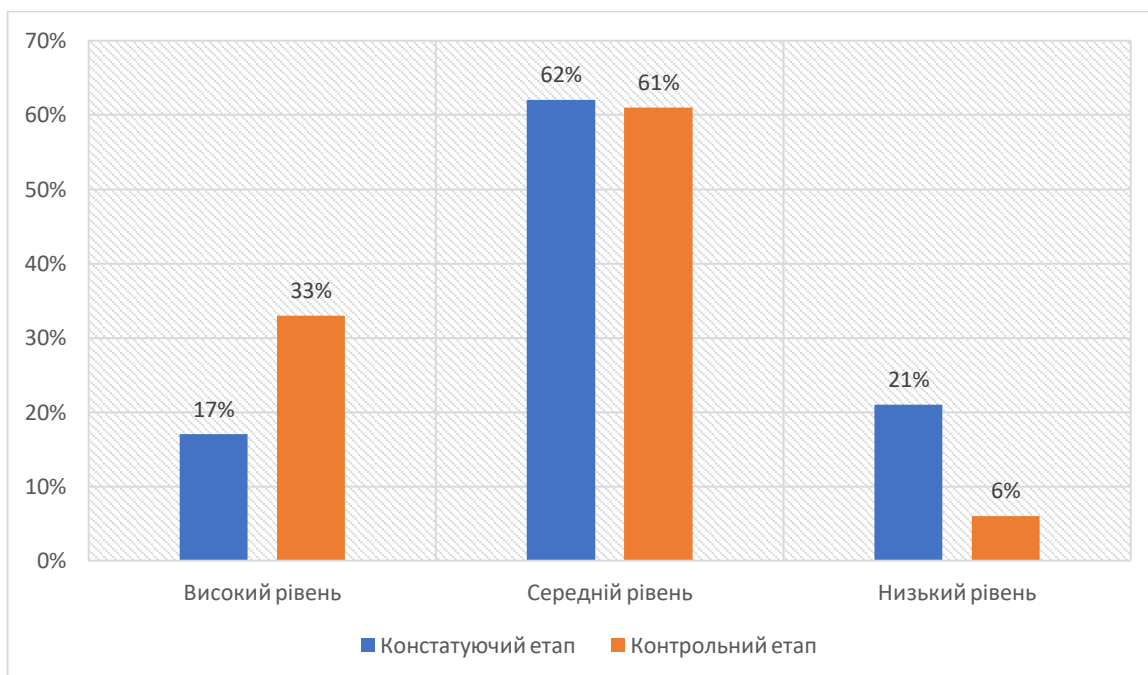
Малюнок 3.7. Результати діагностики емоційності і виразності творчої уяви дітей старшого дошкільного віку за методикою Н.А. Лепської (на контрольному етапі експерименту)

Після аналізу результатів всіх трьох методик на контрольному етапі експерименту була складена діаграма показників обох груп. На малюнку 3.8 представлені результати діагностики контрольної та експериментальної груп на контрольному етапі експерименту. Як видно з малюнка, після проведення формуючого етапу експерименту, обидві групи мають практично однаковий показник середнього рівня розвитку творчої уяви (63% в контрольній групі і 61% в експериментальній). Але показник високого рівня в експериментальній групі більше, ніж в контрольній на 12%. Дітей, які виявили низький рівень розвитку творчої уяви, в експериментальній групі виявилось менше, ніж у контрольній на 10%.

Малюнок 3.8. Результати діагностики розвитку творчої уяви контрольної та експериментальної груп на контрольному етапі експерименту.

На малюнку 3.9 зображена динаміка розвитку творчої уяви в експериментальній групі.

Малюнок 3.9. Динаміка розвитку творчої уяви в експериментальній групі (констатуючий та контрольний етап експерименту)

З малюнка 3.9 можна простежити динаміку розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку. Показник високого рівня творчої уяви збільшився на 16 % (з 17% до 33%), а показник низького рівня зменшився на 15% (з 21% до 6%). Показник середнього рівня творчої уяви трохи зменшився: з 62% до 61%.

Таким чином, за результатами проведеного нами дослідження можна зробити висновок про ефективність проведених занять на формуючому етапі експерименту з розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.

Висновки до розділу 3.

У третьому розділі була проведена дослідно-експериментальна робота з розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Педагогічний експеримент складався з трьох етапів: констатуючого, формуючий і контрольний. На констатуючому етапі було визначено початковий рівень розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Для цього були визначені критерії творчої уяви і підібрані діагностичні методики. Педагогічний експеримент проходив на базі Комунального закладу дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок №34 «Дельфінятко». В експерименті брали участь 33 дитини. Експериментальну групу представляли діти першої групи в кількості 16 осіб, контрольну групу представляли діти другої групи в кількості 17 осіб. Середній вік учасників експерименту 5-6 років.

На констатуючому етапі нами були використані наступні діагностичні методики: *методика «Психодіагностика творчої уяви» Е. Туник (Додаток Б); методика «Домальовування фігур» О.М. Дяченко (Додаток А); методика «П'ять малюнків» Н.А. Лепської.* Констатуючий етап експерименту показав

невисокі результати рівня творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку, що дало підставу для проведення формуючого етапу.

На формуючому етапі експерименту було проведено комплекс занять, спрямований на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Даний комплекс складався з десяти занять, які об'єднували в собі художньо-творчі завдання і вправи з розвитку творчої уяви. Заняття проводилися з експериментальною групою.

Наступний етап експерименту – контрольний. На даному етапі знову проводилася діагностика рівня творчої уяви у дошкільнят. Використовувалися ті ж методиками, що і на констатуючому етапі. Діагностика за всіма трьома методиками показала, що рівень розвитку творчої уяви в експериментальній групі підвищився: збільшився на 16% показник високого рівня творчої уяви (з 17% до 33%), а показник низького рівня зменшився на 15% (з 21% до 6%).

ВИСНОВКИ

Таким чином, можемо зробити наступні узагальнення з теми нашого дослідження.

1. На основі аналізу наукових джерел охарактеризована творча уява як психічний процес. Уява в психології розглядається як одна з форм відображеної діяльності свідомості. Уява – це процес створення образу об'єкта, ситуації шляхом реструктуризації існуючих уявлень. Творча уява – це здатність людини створювати нові образи шляхом обробки розумових компонентів, набутих в попередньому досвіді.

2. Обґрунтовано особливості розвитку творчої уяви дітей в ЗДО сучасного типу. Розвиток творчої уяви в старшому дошкільному віці, перебуваючи в тісному зв'язку з іншими психічними процесами, сприяє розвитку інших пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять і мислення).

3. Визначені психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. До них відносяться: організація цікавого змістовного життя дитини в ЗДО і сім'ї, насичення її життя яскравими враженнями, забезпечення емоційного та інтелектуального досвіду, який послужить основою для виникнення задумів і послужить тим матеріалом, який необхідний для роботи уяви; навчання дітей образотворчої діяльності побудоване таким чином, коли стимулюється розвиток творчості; системне і комплексне використання прийомів і методів, важливе значення серед яких мають спостереження, створення проблемних ситуацій, і відсутність готових рішень, що стимулюють пошукову діяльність дітей; вся робота побудовується з урахуванням індивідуальних особливостей дітей; дитині надається більше свободи у виборі художньої діяльності, і в чергуванні цієї діяльності та ін.

4. Описані методичні рекомендації з організації занять з розвитку творчої уяви дошкільнят, а саме: занять з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією

Найбільшу можливість для розвитку творчої уяви представляє зображувальна діяльність. Дошкільний вік особливо сенситивний до художньо-творчої діяльності. І для найбільш продуктивного розвитку творчої уяви у дітей необхідно особливим чином організовувати сам процес зображувальної діяльності.

5. Проведено моніторинг стану розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Базою експериментального дослідження є Комунальний заклад дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок №34 «Дельфінятко» Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. В експерименті брали участь 33 дитини. Експериментальну групу представляли діти першої групи в кількості 16 осіб, контрольну групу представляли діти другої групи в кількості 17 осіб. Середній вік учасників експерименту 5-6 років.

За результатами діагностики контрольна група і експериментальна група знаходяться практично в однакових умовах. Більшість випробовуваних в обох групах мають середній рівень розвитку творчої уяви. Однак показники експериментальної групи нижче, ніж в контрольній, що дозволяє виділити експериментальну групу для подальшого дослідження.

6. На формуючому етапі експерименту було проведено комплекс занять, спрямований на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Даний комплекс складався з десяти занять, які об'єднували в собі художньо-творчі завдання і вправи з розвитку творчої уяви. Заняття проводилися з експериментальною групою.

Наступний етап експерименту – контрольний. На даному етапі знову проводилася діагностика рівня творчої уяви у дошкільнят. Використовувалися ті ж методики, що і на констатуючому етапі. Діагностика

за всіма трьома методиками показала, що рівень розвитку творчої уяви в експериментальній групі підвищився.

Таким чином, мета дослідження – досягнута, а завдання – успішно виконанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамян К. Н. Образотворча діяльність як засіб розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. *Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти : молодь і наука : збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю здобувачів вищої освіти, аспірантів, молодих вчених, педагогів-практиків (16 квітня 2021 року, м. Київ, Україна). Частина 2. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2021. 379 с. С. 13-15*

2. Бабій І. В. Образотворче мистецтво з спеціальною методикою: *навчально-методичний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочинський»), 2014. 112 с.*

3. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво. *Пер. з франц. Софії Рябчук. Львів: Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.*

4. Березовська Т.О. Розвиток творчих художньо-естетичних здібностей дошкільників засобами інноваційних технологій. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: зб. наук. і навч.-метод. праць. Кривий Ріг, 2014. Вип. 4. С.165–169.*

5. Вільчинська О. Вікова специфіка розвитку уяви старшого дошкільника. *Наукові записки Інститут психології ім. Г.С. Костюка. Київ, 2020. С.15-19.*

6. Гичка І. А., Майборода І. Е. Образотворче мистецтво як засіб розвитку творчої індивідуальності в молодших школярів. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної*

конференції (18-19 травня 2023 р., м. Мукачєво). Мукачєво : Вид-во МДУ, 2023. 557 с. С. 213-215

7. Голюк О. А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Наука та інновації в сучасному світі: освіта, виховання, фізичне виховання та спорт. У 2 книгах. К. 1: монографія.* Одеса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. С. 67-91.

8. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку/ *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph.* Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. С. 223-229.

9. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.* Одеса : Куприенко С. В, 2017. С. 67–91

10. Грузинська І. М. Особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. *Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Молодий вчений.* 2017. № 8. С. 211-214

11. Грузинська І. М. Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку: теоретичний аналіз проблеми. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, серія 12. Психологічні науки: збірник наукових праць.* Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. №5 (50). С.95–102.

12. Грузинська І.М. Деякі аспекти методичного забезпечення розвитку творчої уяви старших дошкільників. *Сучасні тенденції розвитку науки. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28 липня 2018 року).* Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. С.54-58.

13. Грузинська І.М. До проблеми психологічних факторів ефективності розвитку творчої уяви дошкільників. *Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук: Збірник наукових робіт*

учасників міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2017 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. С.15-18.

14. Грузинська І.М. Критерії та показники творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів факультету філософської освіти і науки 15-19 травня 2017 року. Нед. Рада І.І. Дробот (голова) та ін.* К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 140-144.

15. Грузинська І.М. Психолого-педагогічні рекомендації щодо активізації творчої уяви старших дошкільників. Дніпро: Середняк Т. К., 2018, 38 с.

16. Дубель Т.В. Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід : збірник наукових праць / за заг. редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун.* Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. 332 с. С. 247-251

17. Жейнова С., Мельникова Н. Педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей засобами ігрової художньої діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2017.№18.С.81-85.

18. Іванова В. В. Умови розвитку творчих здібностей у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Екологічна психологія.* 2019. Том. VII. Вип. 47. С. 153-165.

19. Карабаєва І. І. Психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви у старших дошкільників. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. ст. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України.* Київ, 2016. Т. 4: Психологія розвитку дошкільника. Вип. 3. С. 112-122 .

20. Карабаєва І. І., Яценко Т. В. Олівець-малювець у країні Абетка: альбом розвитку творчої уяви для роботи з дітьми старшого дошкільного віку Тернопіль: Мандрівець, 2017. 72 с.

21. Кириєвська А. Особливості розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Наука і молодь – 2021: пріоритетні напрями глобалізаційних змін: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (м. Київ, 16 квітня 2021 рік.)*. К.: Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2021. 399 с. С. 358-361

22. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 46. С. 30–33.*

23. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Академія, 2015, 608 с.

24. Кошель В. М., Троян Л. М. Розвиток рухової творчості дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти: *Посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» працівників закладів дошкільної освіти та батьків*. Чернігів: ФОП Баликіна О. В., 2018. 134 с

25. Кравчук К. О. Формування мистецько-творчої компетентності дошкільників засобом технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях з ліплення. Розробка комплексу ігрових вправ : *кваліфікаційна робота / науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Юлія Сергіївна Кулінка*. Кривий Ріг, 2023. 64 с.

26. Кузьменко Ю.В., Жиляєва Л.С. Розвиток творчих здібностей дитини як передумова успішної соціалізації особистості. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 1 (49). С. 142–146.

27. Любченко С. Аплікація як засіб розвитку творчої активності молодших школярів. *Інновації в початковій освіті: досвід, виклики*

сьогодення, перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. навчання, Харків, 16 трав. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [за заг. ред. О. А. Мкртічян]. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 18

28. Ніколенко О. В. Розвиток творчості у дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетного малювання: кваліфікаційна робота (проект) на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / О. В. Ніколенко ; наук. керівник, к. пед. н., доц. Т. М. Голінська ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Педагогічний факультет, Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти. Херсон : ХДУ, 2021. 51 с.

29. Омері І. Д. Здоров'язбережувальні технології у формуванні творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. VII Всеукраїнська науково–практична конференція ПЕДАГОГІКА ЗДОРОВ'Я, 7-8 квітня 2017 року, м. Чернігів. URI: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19359>

30. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. 2-е вид., стереот. Київ, 2016. 312 с.

31. Половіна О.А. Образотворча майстерня. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина». авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. К.: Київ.ун-т ім.Б.Грінченка, 2016. 352 с.

32. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. К. : Академвидав, 2013. 464 с.

33. Пухкан В. Методологічні засади організації занять в ЗДО з розвитку творчої уяви дошкільнят: заняття з зображувальної діяльності, пластилінографії та аплікацією. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента». Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2023. 382 с. С. 130-133

34. Пухкан В. Теоретичні особливості процесу розвитку творчої уяви дітей в умовах сучасного ЗДО. *Збірник наукових праць за матеріалами III Міжвузівської науково-практичної конференції «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій»*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2023. 102 с. С.68-72
35. Рибалка В. В. *Методологічні проблеми наукової психології: посіб.* Київ : Талком, 2017. 245 с.
36. *Розвивальне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти: методичний посібник / укл. Л. Б. Міщенко; за ред. І. В. Удовиченко.* Суми : Ніко: 2021. 52 с.
37. *Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами арт-освітніх технік образотворення : методичний посібник / укл. Л. Б. Міщенко; за ред. І. В. Удовиченко.* Суми. Ніко, 2021. 50 с.
38. *Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами арт-освітніх технік образотворення : методичний посібник / укл. Л. Б. Міщенко; за ред. І. В. Удовиченко.* Суми: НіКО, 2021. 50 с.
39. *Стимулювання творчого сприймання інформації: методичні рекомендації.* В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 72 с.
40. Тарасенко Г. С. *Розвиток художньо-творчого потенціалу обдарованої дитини (аспект дослідження методологічних засад і методичних шляхів). Теорія і методика навчання й виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: від історії до інновацій : [монографія] / за заг. ред. А. А.Сбруєвої, С. М.Кондратюк та ін.* Суми : Мрія, 2016. С. 325–342.
41. Ткачук О. В. *Методика художнього навчання : навчальний посібник для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, художньо-графічних факультетів, педагогічних закладів освіти.* Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 244 с.

42. Фаренюк, Н. В. Розвиток творчої уяви дітей дошкільного віку в процесі занять з ліплення. *Development of creative imagination of preschool children in the process of modeling classes: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / Н. В. Фаренюк ; наук. керівник к.пед.н., доцентка Т. М. Голінська ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський державний ун-т, Педагогічний ф-к, Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти. Херсон : ХДУ, 2020. 99 с.*

43. Фасолько Т.С. Технології розвитку художньої творчості дошкільників в образотворчій діяльності. Кременець: Видавничий центр ОГПШ, 2011. 156 с.

44. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку : методичний посібник. *упоряд. Т. М. Корж, М. Д. Нельзіна, А. М. Батуринець; КВНЗ КОР "Академія неперервної освіти". Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 113 с.*

45. Шульга Є. В., Кравчук Н.П. Особливості розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку в освітньому просторі ЗДО. *Професійний розвиток педагога в контексті викликів сьогодення: збірник наукових статей за матеріалами I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 19 квітня 2023 р). / за ред. Т.К. Андрющенко. Черкаси: КНЗ «ЧОШОПП ЧОР», 2023. 400 с. С. 396-400*

46. Янцур Л., Іваненко А. Розвиток творчих здібностей старших дошкільників на заняттях з аплікації. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І.Поніманської, м. Рівне, 12 листопада, 2021 р. Рівне: Видавець О. Зень, 2021. 191 с. С. 188*

47. Яценко Т. В. Особливості сформованості творчої уяви у дошкільників з підвищеним рівнем пізнавальної активності. *Актуальні проблеми психології : Психологія обдарованості : [збірник наукових праць / За ред. С. Д. 87 Максименка та Р. О. Семенової]. Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Т.6. Вип. 4. С. 231 –243*

48. Яценко Т. В. Психологічні особливості розвитку творчої уяви обдарованих дітей старшого дошкільного віку : дис. канд. психолог. наук: 19.00.07. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. 243 с.

ДОДАТКИ

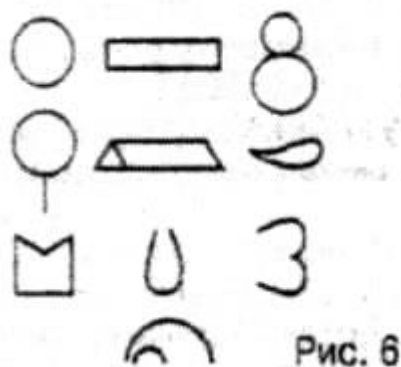
Додаток А

Методика «Домалюй фігуру» (автор О.М. Дяченко)

Спрямована на виявлення рівня розвитку уяви, здатності створювати оригінальні образи.

Під час обстеження пропонується будь-який із комплектів (рис. 6 або рис. 7), інший може бути використаний під час повторного обстеження.

Інструкція: «Домалюй чарівні фігурки. Чарівні вони тому, що кожен фігурку можна домальовувати так, щоб вийшов малюнок, який ти захочеш».

Для оцінки рівня виконання завдання для кожної дитини підраховується кількість зображень, які не повторюються. Однаковими вважаються зображення, в яких фігура перетворюється в один і той самий елемент.

Наприклад, перетворення і квадрата, і трикутника в екран телевізора є повторенням, і обидва ці зображення не зараховуються.

Потім порівнюються зображення, створені кожною дитиною на основі однієї й тієї ж фігурки. Якщо двоє дітей перетворюють, наприклад, квадрат на екран телевізора, то цей малюнок не зараховується жодному з них.

Підраховується кількість малюнків, які не повторюються у самої дитини та ні в кого з дітей групи. Краще порівнювати результати 20-25 дітей.

Поряд з кількісною обробкою результатів можлива якісна характеристика рівнів виконання завдання.

При низькому рівні діти фактично не розуміють завдання, вони або малюють поряд із заданою фігурою щось своє, або дають безпредметні зображення («такий візерунок»), іноді діти (для одної - двох фігур) можуть намалювати предметний схематичний малюнок з використанням заданої фігурки. У цьому випадку малюнки, як правило, примітивні, шаблонні схеми.

При середньому рівні діти домальовують більшість фігур, але всі малюнки схематичні, без деталей. Завжди є малюнки, які повторюються самою дитиною або іншими дітьми групи.

При високому рівні діти дають схематичні, іноді деталізовані, але, як правило, оригінальні малюнки, які не повторюються самою дитиною чи іншими дітьми групи.

Додаток Б

Методика «Психодіагностика творчої уяви» Е. Тунік

Вступні зауваження. Ця методика дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Д); уяву (У); складність (С) і схильність до ризику (Р). Незважаючи на її адресність юнацькому віку, вона не втрачає своєї прогностичності і в зрілому віці.

Мета заняття. Визначення особливостей творчої особистості.

Оснащення. Опитувач, бланк відповідей (таблиця).

Послідовність роботи. Дослідження може бути проведено як індивідуально, так і в колективі. Експериментатор пропонує респондентам відповісти на висловлювання відповідно до інструкції, що розміщена в опитувачі. На кожне висловлювання існує 4 варіанти відповіді.

Проведення діагностики

Опитувач

Інструкція. Це завдання допоможе вам з'ясувати, наскільки творчою особистістю ви себе вважаєте. Серед наступних коротких речень ви знайдете такі, які дійсно підходять вам краще, ніж інші. Їх необхідно помітити позначкою "Х" в колонці "*в основному вірно (так)*". Деякі речення підходять вам лише частково, їх потрібно помітити позначкою "Х" в колонці "*частково вірно.*" Інші висловлювання не підійдуть вам зовсім, їх потрібно помітити позначкою "Х" в колонці "*ні*". Ті висловлювання, відносно яких ви

не можете дійти до рішення, потрібно помітити позначкою “X” в колонці “*не можу вирішити*”.

Робіть позначки до кожного речення і не замислюйтесь довго. Тут нема вірних або невірних відповідей. Відмічайте перше, що приходить вам у голову, коли читаєте речення. Це завдання не обмежене в часі, але працюйте якомога швидше. Пам’ятайте, що коли даєте відповіді до кожного речення, ви повинні відмічати те, що дійсно відчуваєте. Ставте позначку “X” в ту колонку, яка більше всього підходить вам. На кожне питання вибирайте тільки одну відповідь.

1. Якщо я не знаю вірної відповіді, то намагаюся здогадатись про неї.
2. Мені подобається розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.
3. Як правило, я запитую, якщо чогось не знаю.
4. Мені не подобається планувати справи заздалегідь.
5. Перед тим, як грати у нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.
6. Мені подобається уявляти собі те, що мені потрібно буде взяти або зробити.
7. Якщо щось не вдається з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.
8. Я ніколи не виберу гру, з якою інші не знайомі.
9. Краще я буду робити все звичайно, ніж шукати нові способи.
10. Мені подобається в’ясняти, чи так все насправді.
11. Мені подобається займатись чим-небудь новим.
12. Я люблю заводити нових друзів.
13. Мені подобається думати про те, чого зі мною ніколи не відбувалосьь.
14. Як правило, я не витрачаю часу на мрії про те, що колись стану відомим актором, музикантом, поетом.

15. Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.
16. Мені більше подобалося б працювати на космічній станції, ніж тут, на Землі.
17. Я нервуюсь, якщо не знаю, що відбудеться далі.
18. Мені подобається те, що незвичайне.
19. Я часто намагаюсь уявити собі те, про що думають інші люди.
20. Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, які відбулися в минулому.
21. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.
22. Як правило, я зберігаю спокій, коли щось роблю не так або помиляюсь.
23. Коли я виросту, мені б хотілося зробити або звершити щось таке, що ніколи не вдавалося до мене.
24. Я вибираю друзів, які завжди роблять все звичайним способом.
25. Багато правил, що існують, мене, як правило, не влаштовують.
26. Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка не має вірної відповіді.
27. Існує багато речей, з якими мені б хотілося поекспериментувати.
28. Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду притримуватись неї, а не шукати інші відповіді.
29. Мені не подобається виступати перед групою.
30. Коли я читаю або дивлюсь телевизор, я уявляю себе кимось із героїв.
31. Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.
32. Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.
33. Мені подобається досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.
34. Мені б хотілося, щоб мої батьки і керівники робили все, як звичайно, і не змінювались.
35. Я довіряю своїм почуттям і передчуттям.

36. Цікаво припустити щось і перевірити, чи правий я.

37. Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно розраховувати свої подальші кроки.

38. Мене цікавлять механізми, цікаво подивитись, що в них всередині і як вони працюють.

39. Моїм кращим друзям не подобаються дурні ідеї.

40. Мені подобається вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.

41. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.

42. Мені було б цікаво шукати відповіді на питання, які виникнуть у майбутньому.

43. Мені подобається братися за нове, щоб подивитися, що з цього вийде.

44. Мені цікаво грати в улюблені ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.

45. Мені подобається розмірковувати про щось цікаве, про те, що ніколи не приходило в голову.

46. Коли я бачу картину, на якій намальований хтось незнайомий, мені цікаво знати, хто це.

47. Я люблю перегортати книги і журнали для того, щоб просто подивитись, що в них.

48. Я думаю, що на більшість питань існує одна вірна відповідь.

49. Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.

50. У мене є багато цікавих справ як на роботі (у навчальному закладі), так і вдома.

Обробка даних

При оцінці даних опитувача використовуються чотири фактори, які тісно корелюються з творчими проявами особистості. Вони включають: **Допитливість (Д), Уяву (У), Складність (С) і схильність до Ризику (Р).** Ми

одержуємо чотири “сірих” показники по кожному фактору, а також загальний сумарний показник.

При обробці даних використовується або шаблон, який можна накладати на бланк відповідей тесту, або співставлення відповідей тих, хто тестувався, з ключем у звичайній формі.

Ключ

Схильність до Ризику (відповіді, що оцінюються 2 балами): А) позитивні відповіді: 1, 21, 25, 35, 36, 43, 44.

Б) негативні відповіді: 5, 8, 22, 29, 32, 34.

В) всі відповіді на ці запитання у формі “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” на ці запитання оцінюються в –1 бал і віднімаються від загальної кількості.

Допитливість (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 2, 3, 11, 12, 19, 27, 33, 37, 38, 47, 49.

Б) негативні відповіді: 28.

В) всі відповіді “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

Складність (відповіді, що оцінюються 2 балами): А) позитивні відповіді: 7, 15, 18, 26, 42, 50.

Б) негативні відповіді: 4, 9, 10, 17, 24, 41, 48.

В) всі відповіді на ці запитання у формі “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

Уява (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 6, 13, 16, 23, 30, 31, 40, 45, 46.

Б) негативні відповіді: 14, 20, 39.

В) всі відповіді “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

У даному випадку визначення кожного з чотирьох факторів креативності особистості здійснюється на базі позитивних і негативних відповідей, що оцінюються 2-ма балами, частково, що співпадають з ключем (у формі “може бути”), оцінюються в 1 бал, і відповіді “не знаю” оцінюються в – 1 бал. Використання цієї оцінюючої шкали дає право “показати” недостатньо творчу, нерішучу особистість.

Цей опитувач розроблений для того, щоб оцінити, в якій мірі здатними на ризик (Р), допитливими (Д), що володіють уявою (У) і віддають перевагу складним ідеям (С), вважають себе ті, що проходять тест. З 50 пунктів 12 тверджень відносяться до допитливості, 12 – до уяви,

13 – до здатності йти на ризик, 13 – до фактора складності. Якщо усі відповіді співпадають з ключем, то сумарний “сирий” бал може дорівнювати 100, якщо не відмічені пункти “не знаю”.

Кінцева кількісна вираженість того або іншого фактора визначається шляхом складання всіх відповідей, які співпадають з ключем, і відповідей “може бути” (+1 бал) і відніманням з цієї суми всіх відповідей “не знаю” (–1 бал).

Чим вища “сира” оцінка людини, яка відчуває позитивні почуття по відношенню до себе, тим більш творчою особистістю, допитливою, з уявою, здатна піти на ризик і розібратися в складних проблемах вона є; всі вищеописані особистісні фактори тісно пов’язані з творчими здібностями.

Можуть бути одержані оцінки по кожному фактору тесту окремо, а також сумарна оцінка. Оцінка по факторах і сумарна оцінка краще демонструє сильні (висока “сира” оцінка) і слабкі (низька “сира” оцінка) сторони особистості. Оцінка окремого фактора і сумарний “сирий” бал можуть бути згодом переведені в стандартні бали і відмічені на індивідуальному профілі особистості.

Інтерпретація

Основні критеріальні проявлення факторів, які досліджуються:

Допитливість. Суб'єкт з вираженою допитливістю частіше всього запитує всіх і про все, йому подобається вивчати побудову механічних речей, він постійно шукає нові шляхи (способи) мислення, любить вивчати нові речі та ідеї, шукає різні можливості рішення завдань, вивчає книги, ігри, карти, картини тощо, щоб узнати якомога більше.

Уява. Суб'єкт з розвинутою уявою вигадує оповідання про місця, які він ніколи не бачив; уявляє, як інші будуть вирішувати проблему, яку він вирішує сам; мріє про різні міста і речі; любить міркувати про явища, з якими не стикався; бачить те, що намальовано на картинах і малюнках не так, як інші, незвичайно; часто відчуває здивування з приводу різних ідей і подій.

Складність. Суб'єкт, який орієнтований на пізнання складних явищ, проявляє інтерес до складних речей і ідей; любить ставити перед собою важкі завдання; любить вивчати щось без сторонньої допомоги; проявляє наполегливість, щоб досягти своєї мети; пропонує дуже складні шляхи вирішення проблеми, ніж це здається необхідним; йому подобаються складні завдання.

Схильність до Ризику. Проявляється у тому, що суб'єкт буде відстоювати свої ідеї, не звертаючи уваги на реакцію інших; ставить перед собою високі цілі і буде намагатися їх здійснити; припускає для себе можливість помилок і провалів; любить вивчати нові речі або ідеї і не піддається чужій думці; не дуже стурбований, коли однокурсники, викладачі або батьки висловлюють своє несхвалення; віддає перевагу шансу ризикнути, щоб дізнатися, що з цього вийде.

Додаток В**Методика «П'ять малюнків» Н.А. Лепської**

Умови: дитині пропонується придумати та намалювати п'ять малюнків на окремих аркушах паперу однакового розміру (1/2 альбомного аркуша).

Інструкція для дітей:

«Сьогодні я пропоную вам придумати та намалювати п'ять малюнків. Малювати можна все, що захочете, що вмієте малювати, або що хотіли б намалювати і ще ніколи не малювали. Ось зараз у вас є така можливість». В інструкції нічого не можна змінювати або доповнювати. Можна лише повторювати.

На звороті в міру виконання малюнків пишуться номер малюнка, ім'я та відповідь на запитання «Про що цей малюнок?».

Показники:

1. Самостійність (оригінальність) - фіксує схильність до продуктивної чи репродуктивної діяльності, стереотипне чи вільне мислення, спостережливість, пам'ять.

2. Динамічність - Відображає розвитку фантазії та уяви (статика говорить про відсутність плану роботи, про несформовану здатність знаходити і створювати задуми своїх малюнків).

3. Емоційність – показує наявність емоційної чуйності на життєві явища, ставлення до зображеного.

4. Виразність - Фіксується за наявності художнього образу. Рівні:

• Рівень художньої виразності	Критерії оцінювання	
	Задум	Малюнок
	Оригінальний, динаміка, емоційність, художнє узагальнення	Різноманітність графічних засобів виразності, пропорції, простір, світлотінь
	Показники для 1 типу, але менш яскраві	Показники для 1 типу, але менш виражені
• Рівень фрагментарно і виразності	Показники 2 типу, але немає рівня художнього узагальнення	Немає перспективи, не дотримуються пропорції, схематичність окремих зображень
	Задум оригінальний, заснований на спостереженнях, але не передбачає динаміки та емоційності	Може добре передавати пропорції, простір, світлотінь.
• Дохудожній рівень	Задум оригінальний, але слабо ґрунтується на спостереженнях	Схематичність, немає спроб передати простір та пропорції
	Стереотипний	Репродуктивний

5. Графічність – усвідомлене використання художніх засобів та прийомів роботи з різними графічними матеріалами